

KATALOG ORGANÓW
W KOŚCIOŁACH EWANGELICKICH
OPOLSZCZYZNY

Grzegorz Pożniak

THE CATALOGUE OF THE ORGANS
IN EVANGELICAL CHURCHES
IN OPOLE REGION

OPOLE 2017

ks. Grzegorz Pożniak

KATALOG ORGANÓW
W KOŚCIOŁACH EWANGELICKICH
OPOLSZCZYZNY

OPOLE 2017

UNIwersYTET OPOLSKI * WYDZIAŁ TEOLOGICZNY

Seria: Muzykologia Opolska * Studia i Materiały 2

© Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego

Badania sfinansowano w ramach programu
„Muzyczne białe plamy” Instytutu Muzyki i Tańca

instytut muzyki i tańca

Recenzje wydawnicze:

ks. dr Franciszek Koenig (UO)

dr Andrzej Prasał (DIMK Opole)

Na okładce zdjęcie prospektu organów w Kluczborku.

ISBN 978-83-63950-98-9

Korekta: Józef Chudalla

Skład: Jerzy Bosowski

Zdjęcia (jeśli nie zaznaczono inaczej): ks. Grzegorz Poźniak

Projekt okładki: Piotr Figura SINDRUK

Wydawca: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego UO , ul. kard. B. Kominka 1a,
45-032 Opole, tel. 77 441 15 02; e-mail: rwwt@uni.opole.pl

Druk: Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża, ul. Katedralna 8a, 45-007 Opole,
tel. 77 453 94 93; www.wydawnictwo.opole.pl

Wstęp

W 2014 i 2015 r. Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego w serii „Z Dziejów Kultury Chrześcijańskiej na Śląsku” opublikowała I i II część *Katalogu organów diecezji opolskiej*¹. Dzięki tej publikacji

¹ G. POŹNIAK, *Katalog organów diecezji opolskiej*, cz. I, Opole 2014, ss. 240; TENŻE, *Katalog organów diecezji opolskiej*, cz. II, Opole 2015, ss. 264. Zob. także TENŻE, *Opolski krajobraz organowy*, Opole 2015, ss. 96 (album).

Artykuły G. Poźniaka dotyczące organów piszczalkowych: *Organy w archidiakonacie opolskim w II połowie XVII wieku na podstawie akt wizytacyjnych Jungnitra*, RTSO 22 (2002), s. 293–309; *Organiści w archidiakonacie opolskim w II połowie XVII wieku na podstawie akt wizytacyjnych Jungnitra*, RTSO 23 (2003), s. 331–349; *Organy Bronisława Cepki w diecezji opolskiej*, RTSO 24 (2004), s. 391–401; *Reinhold i Max Hundek – działalność organmistrzowska na Śląsku Opolskim*, RTSO 25 (2005), s. 141–149; *Organy w kościołach i instytucjach kościelnych na terenie parafii katedralnej w Opolu*, RTSO 26 (2006), s. 151–164; *Joseph Habel. Życie i działalność organmistrzowska na Śląsku*, w: G. POŹNIAK, P. TARLINSKI (red.), *Śląskie organy. Materiały konferencji organoznawczej zorganizowanej przez Zakład Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz Studium Muzyki Kościelnej w dniu 25 kwietnia 2007 roku*, Opole 2007, s. 81–91; *Organy kościoła św. Mikołaja i św. Franciszka Ksawerego w Otmuchowie*, w: K. DOŁA, N. WIDOK (red.), *Crux Christi – Spes Nostra*, Opole 2007, s. 269–275; *Organy w wybranych kościołach Opola*, RTSO 27 (2007), s. 171–188; *Organy kościoła Wniebowzięcia NMP w Jemielnicy – Die Orgel der Kirche Mariä Aufnahme in den Himmel in Himmelwitz* (tłum. A. Gryga), w: R. POŚPIECH, P. TARLINSKI (red.), *Johannes Nucius. Epoka, duchowość, życie i twórczość – Johannes Nucius. Epoche, Spiritualität, Leben und Werk*, Opole 2008, s. 305–323; *Organy Jacoba Spiegla w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Kozłowicach. Problematyka konserwatorska*, w: G. POŹNIAK, P. TARLINSKI (red.), *Śląskie organy II. Materiały konferencji organoznawczej zorganizowanej przez Katedrę Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz Studium Muzyki Kościelnej w dniu 30 marca 2011 roku*, Opole 2011, s. 87–95; *Działalność głubczyckiego organmistrza Haasa na przykładzie wybranych opusów*, w: F. WOLNIK (red.), *Kościół na Śląsku. Z dziejów kultury i życia religijnego*, Opole 2012, s. 187–200; *Działalność organmistrzowska Józefa Kuca (1891–1978) z Zimnic Wielkich*, w: G. POŹNIAK, P. TARLINSKI (red.), *Śląskie organy III. Materiały konferencji organoznawczej zorganizowanej przez Katedrę Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz Diecezjalny Instytut Muzyki Kościelnej w dniu 20 marca 2013 roku*, Opole 2013, s. 139–158; *Problem rewitalizacji i konserwacji zabytkowych organów w kościele parafialnym pw. Wniebowzięcia NMP w Jaryszowie*, w: J. GEMBAŁSKI (red.), *Organy na Śląsku*, t. V, Katowice 2014, s. 75–89; *Wilhelm Osburg (1859–1929) – opinia rzeczoznawcy o organach Paula Berschdorfa w Wierzchu*, w: G. POŹNIAK, P. TARLINSKI (red.), *Śląskie organy IV. Materiały konferencji organoznawczej zorganizowanej przez Katedrę Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz Diecezjalny Instytut Muzyki Kościelnej w dniu 18 marca 2015*, Opole 2015, s. 73–92; *Organy w kościele parafialnym pod wezwaniem św. Mikołaja Biskupa w Dzielowie*, LitS 21 (2015), nr 1 (45), s. 201–212; *Organy kościoła Narodzenia NMP w Głubczycach*, „Kalendarz Głubczycki 2007”, s. 141–146; *Działalność organmistrzowska rodziny Spiegel. Prezentacja stanu badań*, w: I. SOLISZ I IN. (red.), *Opolski informator konserwatorski*, Opole 2010,

skatalogowane zostały wszystkie organy piszczałkowe z kościołów i instytucji katolickich Opolszczyzny. Aby mieć pełny obraz zasobów instrumentarium na tym terenie w zakresie organów piszczałkowych, konieczne jest uzyskanie wiedzy także o organach znajdujących się w kościołach ewangelickich. Poza tymi instrumentami na Opolszczyźnie znajdują się także organy w placówkach podlegających państwowej administracji, jak Filharmonia Opolska oraz Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia im. F. Chopina w Opolu. Są to instrumenty współczesne. Organy mogą ponadto znajdować się jeszcze ewentualnie u osób prywatnych. Publikacja niniejsza jest zatem koniecznym uzupełnieniem poprzednich dwóch części katalogu. Umożliwia ona prowadzenie dalszych eksploracji organoznawczych, stając się absolutnie podręcznym narzędziem do prowadzenia badań historii budownictwa organowego na Śląsku.

Kościół ewangelicko-augsburski w Polsce podzielony jest na 6 diecezji:

- wrocławską – 16 parafii;
- pomorsko-wielkopolską – 18 parafii;
- mazurską – 15 parafii;
- warszawską – 21 parafii;
- katowicką – 41 parafii;
- cieszyńską – 22 parafie.

Częścią diecezji katowickiej jest Opolszczyzna. Jest to pojęcie historyczne, współcześnie jednak niejednoznacznie określa ono region administracyjny, którego głównym miastem jest Opole. Bez zagłębiania się w szczegóły historyczne Opole było siedzibą książęcą: księstwa opolskiego, księstwa opolsko-raciborskiego, a następnie tzw. rejencji opolskiej. Przystępując do prac nad katalogiem organów w kościołach ewangelickich, zdecydowano się na takie rozumienie pojęcia Opolszczyzna, które do obszaru dzisiejszego województwa opolskiego dołącza Racibórz i tereny wokół tego miasta. Można by oczywiście pozostać w granicach administracyjnych województwa opolskiego. Aby jednak niniejszy spis organów z kościołów ewangelickich uzupełniał treści obu części katalogu organów diecezji opolskiej, opierać się będziemy o historyczne rozumienie pojęcia „Opolszczyzna”, które zawiera tereny współczesnego województwa opolskiego oraz część dawnego księstwa raciborskiego. W sposób poglądowy unaocznia to poniższy schemat.

s. 125–136; *Organy piszczałkowe w Branicach*, w: I. SOLISZ, A. MOLENDĄ (red.), *Opolski informator konserwatorski*, Opole 2012, s. 219–226; *Organy kościoła pw. św. Wawrzyńca w Wierzchu na podstawie korespondencji pomiędzy parafią a firmą organmistrzowską Carla Berschdorfa z Nysy*, „*Studia Organologica*” 5 (2016), s. 127–141.

Schemat poglądowy parafii ewangelicko-augsburskich na Opolszczyźnie

Duszpasterstwo ewangelickie na Opolszczyźnie porządkuje następujący administracyjny podział diecezji katowickiej:

- Parafia Brzeg – filiały: Karczów, Nysa
- Parafia Kluczbork – filiały: Bąków, Gorzów Śląski, Maciejów, Nasale
- Parafia Lasowice Wielkie – filiały: Fosowskie, Lasowice Małe, Olesno, Zawadzkie
- Parafia Opole – filiały: Gogolin, Osiny, Ozimek
- Parafia Pokój – filiał: Lubienia
- Parafia Racibórz
- Parafia Ściborzyce Wielkie
- Parafia Wołczyn – filiały: Byczyna, Gierałcice, Paruszowice
- Parafia Zabrze – filiał: Kędzierzyn-Koźle

Powyższa kolejność zostanie zastosowana do omawiania organów piszczałkowych znajdujących się w tych świątyniach. Dodatkowo uwzględniony zostanie dawny kościół ewangelicko-augsburski z Prószkowa, w którym znajduje się bardzo cenny destruktor organowy.

Katalog organów z kościołów ewangelickich Opolszczyzny bazuje na schemacie opisu instrumentów, który wypracowany został na potrzeby opisu organów ze świątyń katolickich diecezji opolskiej. Zdecydowano się jednak na uzupełnienie kart katalogowych opisami prospektów oraz zamieszczeniem większego zbioru fotografii.

Po podaniu nazwy miejscowości oraz wskazaniu kościoła i jego wezwania (względnie tytułu) następuje krótka notka o świątyni. W związku z tym, że katalog skupia się na organach, zadbano o podanie bardzo podstawowych wiadomości w tym zakresie, które uzyskano z dostępnej literatury lub też stron internetowych. Z kolei następuje opis organów.

Organy: ?-głosowe; M + P

Rubryka ta odnotowuje, ile instrument ma głosów oraz z jakich sekcji się składa.

M – manual

P – pedał

Jeśli w kościele używany jest instrument elektroniczny, zostaje to odnotowane i nie podaje się innych szczegółów.

Budowniczy i rok budowy

Nazwa firmy podana jest kursywą. Dane te zostały ustalone na podstawie katalogów oraz dostępnej literatury przedmiotu.

Remont

W tej rubryce odnotowane zostały prace ostatnie, które przeprowadzały firmy organmistrzowskie przy omawianych organach.

WUOZ

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków zgodnie ze swoimi przepisami gromadzi m.in. karty zabytkowych instrumentów. Miejscowości Opolszczyzny, w których znajdują się kościoły ewangelickie, należą do dwóch województw: opolskiego i śląskiego. W województwie śląskim zaś miejscowości te podlegały kompetencjom dwóch oddziałów WUOZ-u: częstochowskiego i katowickiego. Rubryka odnotowuje zatem w kolejności: oddział WUOZ-u, czego dotyczy karta (instrument, prospekt), autora karty oraz rok jej sporządzenia.

Prospekt

W rubryce niniejszej odnotowane zostaną dwie kwestie: w ilu sekcjach rozplanowany jest instrument oraz w jakim stylu architektonicznym został wybudowany. Pod tymi podstawowymi informacjami przedłożone będą szczegółowe opisy prospektów, które w większości przypadków pochodzić będą z wyżej wymienionych kart gromadzonych w Wojewódzkich Urzędach Ochrony Zabytków.

Traktura

Niniejsza rubryka odnotowuje rodzaj traktury instrumentu.

Wiatrownice

W niniejszej rubryce odnotowane zostały rodzaje wiatrownic, które zastosowano w opisywanym instrumencie. Są to czasami bardzo skomplikowane konstrukcje – organmistrzowie stosowali niekiedy eksperymentalne rozwiązania. Trudno je zatem przyporządkować podręcznikowej nomenklaturze. Pojawiać się będą tu także niemieckojęzyczne określenia, które – zdaniem autora – lepiej „opisują” techniczne rozwiązania zastosowane przez organmistrza. Podkreślają one ponadto fakt, że instrumenty te powstawały na pograniczu kultur: polskiej, niemieckiej i czeskiej.

Kontuar

Rubryka niniejsza odnotowuje, czy kontuar jest wolno stojący, czy też wbudowany w szafę organową. Wskazując na tę drugą możliwość, podana zostanie strona wbudowania stołu gry – punktem odniesienia jest tu spoglądanie nań od strony ołtarza.

Rezerwuar powietrza

W rubryce niniejszej podano ilość miechów i ich rodzaje oraz ilość urządzeń do kalikowania.

Dyspozycja

Rubryka niniejsza określa zakresy klawiatur, odnotowuje istnienie tzw. szafy ekspresyjnej oraz podaje nazwy głosów (w porządku: wargowe od największego stopażu, alikwotowe, mieszane oraz językowe) i ich rozplanowanie na poszczególne sekcje instrumentu. Integralną częścią tej rubryki są wszystkie włączniki ręczne i nożne oraz tzw. urządzenia nożne, za pomocą których można obsługiwać instrument. Całość wieńczy treść tabliczki zamontowanej na kontuarze.

Uwagi

W porównaniu do obu części katalogu organów z kościołów katolickich na Opolszczyźnie zdecydowano się także dołączyć komentarz o stanie instrumentu, głównie w przypadkach negatywnych.

Opracowanie treści niniejszego katalogu wymagało kwerendy w literaturze przedmiotu. Wymienić tu należy twórczość naukową J. Gembałskiego, ks. F. Koeniga, ks. P. Dębskiego, W. Brylli i in., ale także popularnonaukową pracę H. Orzyszka *Dzieje organów w kościołach ewangelickich diecezji katowickiej*, wydaną w Katowicach w 2011 r. Niezwykle pomocne przy ewidencjonowaniu organów okazał się także *Der Orgelbau in Schlesien*

L. Burgemeistera² oraz zachowane katalogi firm organmistrzowskich, które działały na Śląsku³.

Katalog zakończy indeks organmistrzów i firm organmistrzowskich.

Wypada ponadto także podkreślić, że niniejsza publikacja wpisuje się w szeroko zakrojoną działalność badawczą środowiska muzyków i muzykologów kościelnych na Opolszczyźnie. Jej owocem są dotychczas cztery tomy studiów dotyczących śląskich organów (piąty jest w przygotowaniu i ukaże się w II połowie 2017 r.):

1. G. POŻNIAK, P. TARLINSKI (red.), *Śląskie organy. Materiały konferencji organoznawczej zorganizowanej przez Zakład Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz Studium Muzyki Kościelnej w dniu 25 kwietnia 2007 roku* (Sympozja 69), Opole 2007, ss. 143.
2. G. POŻNIAK, P. TARLINSKI (red.), *Śląskie organy II. Materiały konferencji organoznawczej zorganizowanej przez Katedrę Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz Studium Muzyki Kościelnej w dniu 30 marca 2011 roku* (Sympozja 81), Opole 2011, ss. 159.
3. G. POŻNIAK, P. TARLINSKI (red.), *Śląskie organy III. Materiały konferencji organoznawczej zorganizowanej przez Katedrę Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz Diecezjalny Instytut Muzyki Kościelnej w dniu 20 marca 2013 roku* (Sympozja 84), Opole 2013, ss. 220.
4. G. POŻNIAK, P. TARLINSKI (red.), *Śląskie organy IV. Materiały konferencji organoznawczej zorganizowanej przez Katedrę Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz Diecezjalny Instytut Muzyki Kościelnej w dniu 18 marca 2015 roku* (Sympozja 87), Opole 2015, ss. 317,

oraz 16 woluminów serii płytowej *Organy Śląska Opolskiego* (na 2017 r. przewidziano opublikowanie 4 kolejnych płyt w tej serii wydawniczej):

- I. *Fiat Lux* – na organach gra Stefan Baier – Głubczyce, kościół Narodzenia NMP, Ambiente Musikproduktion 2009 ACD 1040.

² Zob. L. BURGEMEISTER, *Der Orgelbau in Schlesien*, Frankfurt am M. 1973².

³ Zob. ORGELBAU-ANSTALT GEBRÜDER RIEGER, JÄGERNDORF, SCHLESSEN, TSCHECOSLOVAKEI, *Vollständiges Verzeichnis der seit Gründung des Etablissements (1783) neuerbauten Orgelwerke* [b.m.r.w.]; [brak aut.], *Zusammenstellung ausgeführter Orgelbauten von Schlag und Söhne – Hof-Organbauer Sr. Majestät des Kaisers und Königs – Hoflieferanten Sr. Kgl. Hohelt des Prinzen Albrecht v. Preussen zu Schweidnitz in Schlesien* [b.m.r.w.].

- II. *moja Muzyko...* – na organach gra Gabriela Dendera – Ligota Turawska, kościół parafialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej; Przewóz, kościół filialny pw. św. Judy Tadeusza; Otmuchów, kościół parafialny pw. św. Mikołaja i Franciszka Ksawerego, Wydawnictwo i Drukarnia św. Krzyża w Opolu, Opole 2010.
- III. *Musica ex moenibus* – na organach grają Stefan Baier i Gabriela Czurlok – Paczków, kościół parafialny św. Jana Apostoła, Ambiente Musikproduktion 2010 ACD 1046.
- IV. *Constellatones Opolienses* – na organach gra Piotr Rojek – Lewice, kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny; Wiechowice, kościół parafialny pw. św. Anny; Kuniów, kościół parafialny pw. Narodzenia Jana Chrzciciela; Pietrowice Wielkie, kościół parafialny pw. św. Wita, Modesta i Krescencji, Wydawnictwo i Drukarnia św. Krzyża w Opolu, Opole 2011.
- V. *Ecce lignum* – na organach gra Stefan Baier – Koźle, kościół parafialny pw. św. Zygmunta i św. Jadwigi, Ambiente Musikproduktion 2011 ACD 1052.
- VI. *Musicam Silesiam Promovere* – na organach gra Waldemar Krawiec – Kozłowice, kościół parafialny pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela; Krośnica, kościół parafialny pw. NSPJ; Kórnicza, kościół parafialny pw. św. Fabiana i Sebastiana; Popielów, kościół parafialny pw. NMP Królowej, Wydawnictwo i Drukarnia św. Krzyża w Opolu, Opole [b.r.w.].
- VII. *Per musicam ad fidem* – na organach gra Brygida Tomala – Babi-ce, kościół parafialny pw. św. Anny; Jełowa, kościół parafialny pw. św. Bartłomieja; Kędzierzyn-Koźle (Blachowania), kościół parafialny pw. św. Piusa X i św. Marii Goretti; Tworków, kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła, Wydawnictwo i Drukarnia św. Krzyża w Opolu, Opole 2012.
- VIII. *Fantasia silesiana* – na organach gra Bogusław Raba – Krzanowice, kościół parafialny pw. św. Wacława, Ambiente Musikproduktion 2012 ACD 1057.
- IX. *Laudate Deum in Organo* – na organach gra Julian Gembalski – Opole-Groszowice, kościół parafialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej, Ambiente Musikproduktion 2012 ACD 1061.
- X. *Qui habitat in adiutorio Altissimi* – na organach gra Elżbieta Charlińska – Mechnica, kościół parafialny pw. św. Jakuba Apostoła, Wydawnictwo i Drukarnia św. Krzyża w Opolu, Opole 2013.

- XI. *Ad maiorem Dei gloriam* – na organach gra Michał Markuszewski – Izbicko, kościół parafialny pw. św. Jana Chrzyciela; Kędzierzyn-Koźle (Cisowa), kościół parafialny pw. św. Franciszka z Asyżu i św. Jacka; Osowiec-Węgry, kościół parafialny pw. św. Józefa Robotnika; Pisarzowice, kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła, Wydawnictwo i Drukarnia św. Krzyża w Opolu, Opole 2014 (**płyta nominowana do nagrody „Fryderyk 2015” – kategoria: muzyka klasyczna – album solowy**).
- XII. *Laetabitur cor nostrum* – na organach Paula Berschdorfa gra Thomas Drescher – Korfantów, kościół parafialny pw. Trójcy Świętej, Ambiente Musikproduktion 2014 ACD 1066.
- XIII. *Musica super Verticem* – na organach Paula Berschdorfa gra Andrzej Szadejko – Wierzch, kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca, Wydawnictwo i Drukarnia św. Krzyża w Opolu, Opole 2015.
- XIV. *Magnificat* – na organach gra Junko Nishio-Makino – Strzelce Opolskie, kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca, Wydawnictwo i Drukarnia św. Krzyża w Opolu, Opole 2015.
- XV. *Musicae varietates* – na organach gra Michał Markuszewski – Grobniki, kościół parafialny pw. Ścięcia Jana Chrzyciela; Księżę Pole, kościół parafialny pw. św. Bartłomieja; Racibórz, kościół parafialny pw. Matki Bożej; Równe, kościół parafialny pw. św. Apostołów Piotra i Pawła, Wydawnictwo i Drukarnia św. Krzyża w Opolu, Opole 2015.
- XVI. *Resonet in laudibus* – na organach gra Stefan Baier – Jaryszów kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, Ambiente Musikproduktion 2015 ACD 1074.

Na koniec niniejszego wprowadzenia do katalogu organów w kościołach ewangelickich Opolszczyzny jego autor pragnie wyrazić najszczerze uznanie i wdzięczność za wszelką okazaną pomoc i życzliwość przy sporządzaniu niniejszego wydawnictwa. Osobami szczególnie zasłużonymi były: Anna Molenda z Wydziału Zabytków Ruchomych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu, prof. Julian Gembalski, ks. Franciszek Koenig oraz Józef Chudalla. Słowa szczególnej wdzięczności należą się także pastorom parafii ewangelickich Opolszczyzny.

Organa disparibus resonant compacta cicutis! – organy brzmią dzięki pojedynczym piszczałkom!

Parafia Brzeg

Brzeg, kościół św. Łukasza
(niem. Brieg)

Kościół został poświęcony 10 października 1897 r. i otrzymał wezwanie św. Łukasza Ewangelisty¹.

ORGANY: elektroniczne

* * *

Filiały

Karczów, kościół ewangelicki
(niem. Schönwitz)

Kościół wybudowano w 1891 r.

ORGANY: 7-głosowe; M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: *Schlag & Söhne* ze Świdnicy; 1907 r.; Opus 804

WUOZ: Opole – karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1993 r.

PROSPEKT: jednosekcyjny, klasycyzujący

Prospekt organowy architektoniczny, jednosekcyjny, o formach klasycyzujących, składający się z trzech segmentów, prostokątnych, z których środkowy wyższy i szerszy, nieznacznie występujący przed lico prospektu – nakryte odcinkami gzymsu. Segment środkowy zwieńczony trójkątnym przerywanym szczytem i krzy-

¹ https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_ewangelicko-augsburski_%C5%9Bw._%C5%81ukasza_w_Brzegu, 14 IV 2017.

żem. Przeźrocza piszczalkowe zamknięte łukiem. Całość malowana (jednobarwnie)².

Prospekt

TRAKTURA: pneumatyczna

WIATROWNICE: stożkowe

KONTUAR: wbudowany (centralnie)

REZERWUAR POWIETRZA: miech magazynowy z jednym podawaczem

² WUOZ Opole: karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1993 r.

Stół gry

DYSPOZYCJA

Manual C – f ³	Pedał C – d ¹
Bordun 16' Principal 8' Hohlflöte 8' Salicet 8' Octave 4' Offenflöte 4'	Subbass 16'

STAŁA KOMBINACJA: Tutti

ŁĄCZNIK: Pedalkoppel

TABLICZKA: Schlag & Söhne Schweidnitz – Hof Orgelbauer Seiner Majestät
des Kaisers und Königs Hoflieferanten Sr. Königl. Hoheit des Prinzen Al-
brecht von Preussen – Opus 804

Stan instrumentu

UWAGI: Instrument w stanie katastrofalnym i kompletnej dysfunkcji. Sza-
fa organowa stała się magazynem elementów czasowego wystroju kościoła.
Część piszczałek zniszczona nieodwracalnie. Wnętrze organów w zupełnym
nieładzie.

* * *

**Nysa, kościół ewangelicki Jezusa Chrystusa
(niem. Neisse)**

Kościół sięga swoimi początkami czasów średniowiecza. Powstał z fundacji bpa Jana Romki. Pierwotnie stanowił kaplicę szpitala św. Barbary. W wyniku sekularyzacji kościół został w 1812 r. odebrany Kościołowi rzymskokatolickiemu i przekazany nyskim ewangelikom. W związku z tym zmieniono patrona świątyni – zamiast św. Barbary otrzymała ona wezwanie Jezusa Chrystusa. Kościół został spalony w 1945 r. przez Armię Czerwoną. Odbudowany pięć lat później³.

ORGANY: brak instrumentu

³ Zob. M. SIKORSKI, *Nysa. Skarby sztuki i osobliwości*, Opole 1999; J. DANIEL, I. ZIELONKA, *Nysa – przystanek wędrowca*, Nysa 2004.

Parafia Kluczbork

Kluczbork, kościół ewangelicko-augsburski Chrystusa Zbawiciela (niem. Kreuzburg)

Kościół został zbudowany w XIV w. na miejscu poprzedniego, pochodzącego z 1298 r. Wybudowana wówczas świątynia składała się z XIII-wiecznego prezbiterium (wykonana we wczesnogotyckim stylu) oraz z XIV-wiecznej wieży. W wyniku częstych pożarów kościół był wielokrotnie odbudowywany, przez co zmieniał swój wygląd. Od 1527 r. jest świątynią ewangelicką. Pożar z 1737 r. spowodował całkowite zniszczenie świątyni, ratusza i budynków mieszkalnych, po czym wieża, a także nawa boczna (w części zachodniej kościoła) zostały odbudowane. W latach 1743–1745 wnętrze kościoła zostało ponownie gruntownie przebudowane⁴.

ORGANY: 28-głosowe; 2M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: *Schlag & Söhne* ze Świdnicy; 1899 r.; Opus 528

Historia organów jest długa i bogata. Pierwszy instrument zamówiono w 1685 r. w warsztacie Sigmunda Klozego za 613 talarów. Ten sam organmistrz w 1713 r. zmienił swój pierwotny opus za 900 talarów. Pożar w 1737 r. zniszczył także organy. Po odbudowie kościoła losy organów nie są do końca jasne. Ok. 1750 r. pojawia się najprawdopodobniej kolejny instrument z warsztatu S. Klozego. Prospekt do tych organów zaprojektował Leopold Jaschke z Wrocławia. Po blisko 150 latach nowe organy z wykorzystaniem starej szafy wybudowała firma *Schlag & Söhne* ze Świdnicy⁵.

WUOZ: Prospekt wpisany do rejestru zabytków

PROSPEKT: jednosekcyjny, regencyjno-rokokowy

⁴ Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_Chrystusa_Kr%C3%B3la_w_Kluczborku, 18 IV 2017.

⁵ Por. H. ORZYSZEK, *Dzieje organów w kościołach ewangelickich diecezji katowickiej*, Katowice 2011, s. 62–64.

Prospekt organowy architektoniczny, 7-osiowy, o symetrycznym schodkowym układzie kompozycji obniżającej się ku osi środkowej, z ustawioną w prześwicie płaskorzeźbioną promienistą glorią z Okiem Opatrzności; złożony z 4 wieżyczek i 5 pól piszczałkowych. Podstawa artykułowana prostokątnymi polami, z płycinami; zakończona gzymsem, z wysuniętymi profilami (półkolistym i trójkątnym) na osi wieżyczek piszczałkowych, poniżej wypukłych krawędzi wolutowe konsole, dekorowane muszlami i akantem. Boczne wieże piszczałkowe o wykroju półkolistym, środkowe (niższe, podzielone na dwie kondygnacje) o wykroju trójkątnym. Pomiędzy wieżyczkami prostokątne pola piszczałkowe; środkowy segment szerszy, zakończony łukiem wklęsłym, pozostałe węższe, ustawione w dwóch kondygnacjach, o ukośnych zakończeniach. Przeźrocza ozdobione w górze i na dole ażurową wstęgowo-akantową dekoracją ornamentálną z motywami kratki; w partii wież – kotary. Poszczególne segmenty zakończone odcinkami gzymśów; na których ustawione w części środkowej trzy pełnoplastyczne rzeźby muzykujących aniołków z instrumentami, na bocznych wieżach naczółki, złożone z wici akantowo-wstęgowej i kratki. Prospekt ujęty akantowo-wstęgowymi uszakami, z motywem kratki z rozetkami. Powierzchnia polichromowana ze złoceniami⁶.

TRAKTURA: pneumatyczna

WIATROWNICE: *Einkanzellentaschenlade*

KONTUAR: wbudowany (centralnie)

REZERWUAR POWIETRZA: miech magazynowy z dwoma podawaczami

⁶ Anna Molenda, WUOZ Opole.

Prospekt

Stół gry

Tabliczka

DYSPOZYCJA

Manual I C – f³	Manual II (szafa ekspresyjna) C – f³	Pedał C – d¹
Bordun 16' Principal 8' Gambe 8' Gemshorn 8' Flöte 8' Octave 4' Hohlflöte 4' Octave 2' Rauschquinte 2 fach Mixtur 3–4 fach Cornett 3 fach Trompete 8'	L. Gedackt 16' Geigenprincipal 8' L. Gedackt 8' Portunal 8' Salicet 8' Aeoline 8' Fl. trav. 4' Octave 4' Progr. harmon. 2–3 fach	Subbass 16' Violon 16' Octavbass 8' Cello 8' Bassflöte 8' Quinte 10 $\frac{2}{3}$ ' Posaune 16'

STAŁE KOMBINACJE: Piano – Mezzoforte – Forte – Tutti

ŁĄCZNIKI: Manualcoppel – Pedalcoppel z. 1 – Pedalcoppel z. 2

WŁĄCZNIKI RĘCZNE: Register Ausschalter – Windanzeiger – Calcant

WŁĄCZNIKI I URZĄDZENIA NOŻNE: Pianopedal – Rollschweller [crescendo – wskaźnik wychylenia wałka nad klawiaturą II manualu] – Schweller II Manual

TABLICZKA: Schlag & Söhne Schweidnitz – Opus 528

* * *

Filiały

Bąków, kaplica ewangelicka (niem. Bankau)

Parafia ewangelicka w Bąkowie istniała już w XVII w. W 1690 r. połączono ją z parafią w Biadaczu. W latach 1845–1846 zbudowano obecny budynek plebani. Od 1945 r. Bąków stanowi filiał parafii ewangelickiej w Kluczborku, nabożeństwa odbywają się w dawnej organistównie przebudowanej na kaplicę.

FISHARMONIA

* * *

Gorzów Śląski, ewangelicki kościół Krzyża Jezusowego (niem. Landsberg)

Parafia ewangelicka w Gorzowie Śląskim została erygowana w 1852 r. Z kolei 7 sierpnia 1855 r. położony został kamień węgielny pod budowę nowej świątyni. Budowa trwała ponad dwa lata i 8 października 1857 r. kościół został konsekrowany, otrzymując wezwanie Krzyża Jezusowego⁷.

ORGANY: 10-głosowe; 2M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: brak danych o budowniczym organów; ok. poł. XIX w. W 1893 r. organy przebudowała firma *Schlag & Söhne* ze Świdnicy, dodając do organów m.in. sekcję II manualu.

PROSPEKT: jednosekcyjny, eklektyczny

Prospekt organowy jednosekcyjny, eklektyczny, z elementami wystroju neogotyckiego. Części boczne, bliźniacze, ujęte obramieniem zamkniętym łukami, powyżej których znajdują się rzeźbione dekoracje, na gzymsach zaś attyka. Środkowa kwatery piszczałkowa jest niższa i szersza, bliźniaczo zamknięta łukiem, nad którym znajduje

⁷ Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_Ewangelicko-Augsburski_Krzy%C5%B3C4%85skim, 18 IV 2017.

Prospekt

Stół gry

się także podobne zdobienie, natomiast belka gzymsu nie zawiera ozdób. Przynoże piszczałek zdobione charakterystycznym czteroliściem. Kolor prospektu jest kremowy i brązowy.

TRAKTURA: mechaniczna (Manual I oraz Pedal) i pneumatyczna (Manual II)

WIATROWNICE: klapowo-zasurowe (Manual I oraz Pedal) i stożkowa (Manual II)

KONTUAR: wbudowany (centralnie)

REZERWUAR POWIETRZA: dwa miechy klinowe

DYSPOZYCJA

Manual I C – c ³	Manual II C – c ³	Pedal C – c ¹
Prinzipal 8' Gambe 8' Doppelflöte 8' Octave 4' Portunalflöte 4' Mixtur 3 fach	Salicet 8' Portunal 8' Gemshorn 4'	Subbass 16'

ŁĄCZNIKI: Pedalkoppel – Manualkoppel

UWAGI: Stan instrumentu jest bardzo zły. Aktywny jest robak drzewny. Substancja brzmieniowa jest kompletna, ale zabrudzona i zniszczona przez drewnojadę. Klawiatura pedału została zdemonstowana.

* * *

Maciejów, kościół ewangelicki (niem. Matzdorf)

Kościół wzmiankowany w 1446 r. Obecny zbudowany został w XVI w. W 1532 r. został przejęty przez protestantów.

ORGANY: 6-głosowe; M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: Heinrich Dürschlag z Rybnika⁸; 1861 r.

WUOZ: Opole – karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1988 r.

⁸ Por. H. ORZYSZEK, *Dzieje organów*, s. 82. Ks. K. Kmak w swojej monografii firmy *Klimosz i Dyrszlag* nie odnotowuje tego instrumentu, zob. K. KMAK, *Wkład firmy „Klimosz i Dyrszlag” z Rybnika w śląskie budownictwo organowe. Studium historyczno-instrumentoznawcze*, Katowice 2009.

Opole – karta ewidencyjna prospektu; A. Turowski; 1971 r.

PROSPEKT: jednosekcyjny, eklektyczny

Prospekt organowy ludowy. Jednosekcyjny, architektoniczny, składający się z prostokątnej skrzyni, zwieńczonej gzymsem, w której 2 pola piszczałkowe zamknięte łukiem płynnym. Całość pokryta współcześnie polichromią (marmoryzacja) zielonkawo-żółtą⁹.

TRAKTURA: mechaniczna

WIATROWNICE: klapowo-zasurowe

KONTUAR: wbudowany (centralnie)

REZERWUAR POWIETRZA: miech magazynowy z jednym podawaczem

Prospekt

⁹ WUOZ Opole: karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1988 r.

DYSPOZYCJA

Manual C – d ³	Pedał C – c ¹
Principal 8' Portunal 8' Flauto 4' Oktave 2' Sifflôte 1'	Bordunbass 16'

ŁĄCZNIK: Pedal-Koppel

WŁĄCZNIK RĘCZNY: Kalkantenruf

Stół gry

* * *

Nasale, kościół ewangelicki (niem. Nassadel)

Kościół wybudowano w Zdziechowicach jako świątynię katolicką. Ok. 1560 r. został przejęty przez ewangelików, którzy go w 1730 r. przebudowali. W 1938 r. w miejscu, które zajmował, zaczęto budowę nowej świątyni ewangelickiej, kościół drewniany zaś został przeniesiony do wsi Nasale. 11 maja 2010 r. kościół spłonął, a prawdopodobną przyczyną pożaru było wyładowanie atmosferyczne¹⁰.

Relacja i zdjęcia z pożaru kościoła w 2010 r. za portalem internetowym [luteranie.pl](http://www.luteranie.pl)¹¹:

Późnym popołudniem, we wtorek 11 maja 2010 r. na skutek wyładowań atmosferycznych i uderzenia pioruna zapalił się i spłonął drewniany, szesnastowieczny zabytkowy kościół ewangelicko-augsburski w Nasalach, w filiale kluczborskiej parafii. Wewnątrz kościoła znajdował się rokokowy prospekt organowy i neogotycki ołtarz.

¹⁰ Zob. H. SCHRÖDER, *Kościół ewangelickie ziemi kluczborskiej*, Kluczbork 1997.

¹¹ P. SZWEDO, *Spłonął kościół w Nasalach*, http://www.luteranie.pl/archiwum/2010/splo-nal_kosciol_w_nasalach,3113.html, 3 II 2017.

Materiały z kościoła w Nasalach na podstawie kart Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu:

ORGANY: 7-głosowe; M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: Rieger; 1939 r.; Opus 2889

WUOZ: Opole – karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1988 r.

Opole – karta ewidencyjna prospektu; A. Turowski; 1971 r.

instrument i prospekt były wpisane do rejestru zabytków (wykreślone po pożarze)

PROSPEKT: jednosekcyjny, rokokowy

Prospekt organowy rokokowy. Architektoniczny, jednosekcyjny, jednowieżyczkowy, z wieżyczką na osi środkowej, półkoliście wysuniętą przed lico prospektu i dwoma członami skrzydłowymi, zamkniętymi prostymi ścianami, górą zamkniętymi ukośnie. Całość zwieńczona odcinkami belkowania z profilowanym gzymsem koronującym. Boczne człony skrzydłowe zamknięte antytetycznie ustawionymi wolutami. Bogata dekoracja snycerska. Uszy, spływy, szczyt i kotary ze zwojów akantu z wplecionymi motywami rocaille. Całość polichromowana. Części architektoniczne na białło, dekoracja snycerska złocona¹².

¹² WUOZ Opole: karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1988 r.

Prospekt organowy trójosiowy. Oś środkowa wyższa, półkoliście wysunięta przed lico. Piszczalki ujęte profilowanym gzymsowaniem. Uszy małe, ażurowe ze zwojów akantu z wplecionymi motywami rocaille. Analogiczna dekoracja w narożach piszczałek i na gzymsach¹³.

Prospekt – Zdjęcie archiwalne (WUOZ Opole), fot. R. Bajgert

TRAKTURA: pneumatyczna

WIATROWNICE: stożkowe

KONTUAR: wbudowany (lewostronnie)

REZERWUAR POWIETRZA: miech magazynowy

¹³ WUOZ Opole: karta ewidencyjna organów; A. Turowski; 1971 r.

DYSPOZYCJA

Manual C – f³	Pedał C – d¹
Prinzipal 8' Gedackt 8' Salizional 8' Octave 4' Mixture 3–4 fach	Subbass 16' Oktavbass 8'

ŁĄCZNIKI: M 4' – M-P 8'

Parafia Lasowice Wielkie

Lasowice Wielkie, kościół ewangelicki Apostołów Piotra i Pawła (niem. Gross Lassowitz)

Do 1862 r. ewangelicy z Lasowic w większości uczęszczali na nabożeństwa do Kluczborka. W 1862 r. została zakupiona działka pod budowę kościoła. 16 czerwca 1864 r. położono kamień węgielny pod budowę, a 29 czerwca 1866 r., po zakończeniu prac budowlanych, kościół został konsekrowany¹⁴.

ORGANY: 14-głosowe; 2M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: *Schlag & Söhne* ze Świdnicy; 1910 r.; Opus 913

WUOZ: Opole – karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1988 r.

PROSPEKT: jednosekcyjny, eklektyczny

Prospekt organowy eklektyczny, o cechach klasycystycznych. Architektoniczny, jednosekcyjny, trójsegmentowy. Segment środkowy wyższy i szerszy, zwieńczony dwuspływowym belkowaniem, na którym rzeźbiona dekoracja o motywach roślinnych. Segmenty boczne prostokątne, zwieńczone odcinkami belkowania o podobnej dekoracji. Przeźroczka piszczałkowe zamknięte łukiem płynnym, o skromnej dekoracji maswerkowej. Całość polichromowana jednobarwnie¹⁵.

TRAKTURA: pneumatyczna

WIATROWNICE: stożkowe

KONTUAR: wbudowany (centralnie)

REZERWUAR POWIETRZA: miech magazynowy z jednym podawaczem

¹⁴ http://www.lasowice.eu/readarticle.php?article_id=15, 14 IV 2017.

¹⁵ WUOZ Opole: karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1988 r.

DYSPOZYCJA

Manual I C – f³	Manual II C – f³	Pedał C – d¹
Prinzipsal 8' Hohlflöte 8' Gamba 8' Octave 4' Flaut dolce 4' Quinte 2½' u. 2' Mixtur 2–4 fach	Salicet 8' Gedeckt 8' Portunal 8' Traversflöte 4'	Subbass 16' Prinzipsalbass 8' Violoncello 8'

STAŁE KOMBINACJE: Piano – Mezzoforte – Tutti

ŁĄCZNIKI: Manual-Koppel – Pedal-Koppel zu I – Pedal-Koppel zu II – Superoctav-Koppel I an I – Suboctav-Koppel II an I

WŁĄCZNIKI RĘCZNE: Windprobe – Kalcant

TABLICZKA: Opus 913

* * *

Filiały

Fosowskie, kościół ewangelicki

(niem. Vossowska)

Świątynia została zbudowana w 1928 r. w stylu neoromańskim.

ORGANY: 13-głosowe; 2M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: *Sauer* z Frankfurtu nad Odrą, 1929 r.; Opus 1396

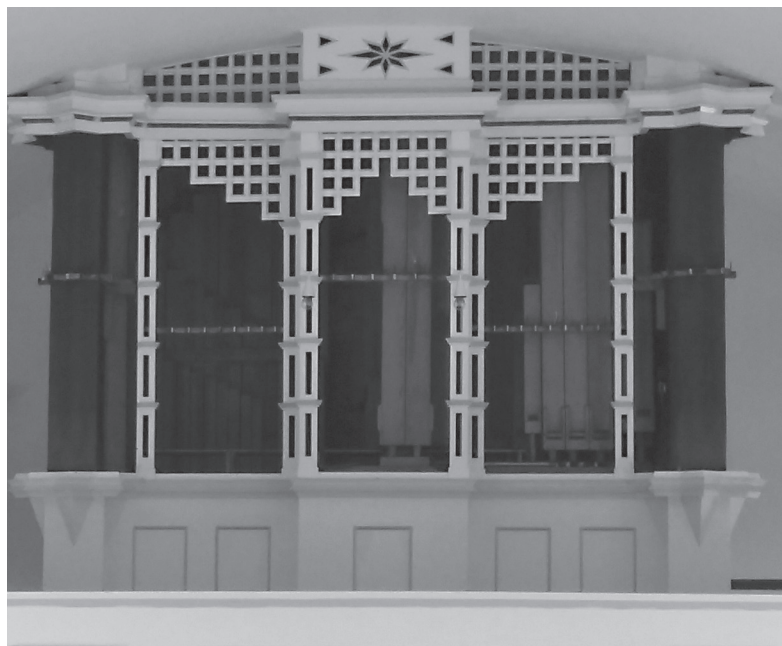
PROSPEKT: jednosekcyjny, współczesny

Prospekt architektoniczny, jednosekcyjny, pięcioosiowy o zwieńczeniu gzymśowym. Skrajne kwatery piszczałkowe w formie wieżyczek, wysunięte przed lico prospektu. Trzy środkowe przeźrocza piszczałkowe przesłonięte w szczycie kotarami w formie kratownic. Oddziela ją od pól skrajnych rodzaj obramienia w kształcie „rozciągniętej” kratownicy. Pole środkowe ujęte zdublowanym obramieniem, lekko wysunięte do przodu. Nad gzymsem środkowej kwatery płycina z motywem gwiazdy.

TRAKTURA: pneumatyczna

Prospekt – stan sprzed 2012 r.

Prospekt – stan po 2012 r.

Stół gry

WIATROWNICE: stożkowe

KONTUAR: wolno stojący

REZERWUAR POWIETRZA: miech magazynowy

DYSPOZYCJA

Manual I C – g ³	Manual II (szafa ekspresyjna) C – g ³	Pedał C – f ¹
Principal 8' Rohrflöte 8' Octave 4' Quinte 2⅔' Terz 1⅓' Sifflöte 1'	Salicional 8' Quintatön 8' Nachthorn 4' Waldflöte 2'	Subbass 16' Rohrflöte 8' Octave 4'

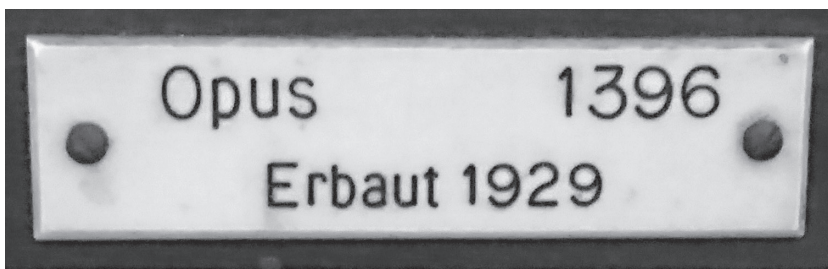
STAŁA KOMBINACJA: Tutti

ŁĄCZNIKI: II/I – Unter II/I – II/P – I/P

URZĄDZENIE NOŻNE: Schweller

TABLICZKA: [po lewej stronie] W. Sauer Inh. Dr. Oscar Walcker Frankfurt a/
Oder – [po prawej stronie] Opus 1396 Erbaut 1929

UWAGI: Instrument został zdewastowany przez złodziei w 2012 r. – zniszczyli oni 48 piszczałek metalowych, traktując je jako złom metali kolorowych. Piszczałki zostały pocięte na mniejsze części.

Tabliczka (po prawej stronie kontuaru)

Zebrane na chórze kościoła resztki pociętych piszczałek metalowych

* * *

**Lasowice Małe, kaplica luterńska
(niem. Klein Lassowitz)**

Kaplica powstała w 1932 r. z budynku ówczesnego przedszkola i domu młodzieży.

ORGANY: brak instrumentu

* * *

**Olesno, kościół Krzyża Chrystusowego
(niem. Rosenberg)**

Kościół pochodzi z 1853 r., znany jest jako „Kościół fenigowy”, usytuowany na skraju parku miejskiego został wybudowany za cenę 3 milionów fenigów-groszy, zebranych przez Leopolda Polko – pierwszego pastora oleskiej gminy ewangelickiej¹⁶.

ORGANY: 11-głosowe; 2M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: Karl Friedrich Wilhelm Böttcher z Magdeburga (1820–1883)¹⁷; 1857 r.

WUOZ: Opole – karta ewidencyjna organów; W. Łyjak; 2004 r.

Opole – karta ewidencyjna prospektu; M. Wakulska; 2008 r.

Instrument i prospekt wpisane do rejestru zabytków

PROSPEKT: jednosekcyjny, współczesny

Prospekt organowy jednosekcyjny, neogotycki, na wysokim cokole z płycinami zawierającymi pośrodku stół gry. Podzielony na trzy części: środek szeroki ze stylizowaną wimpergą, boki bliźniacze w formie wieżyczek. Boki ujęte w pilastry na trójkątnych ryzalitach, wewnętrzne sterczyny, wyżej pinakle z żabkami i kwiatony; pole piszczałkowe

¹⁶ Zob. L. POLKO, *Die Geschichte der Pfennigkirche zu Rosenberg O/S. mitgeteilt von ihrem Gründer und ersten Geistlichen*, Breslau 1885.

¹⁷ Por. H. ORZYSZEK, *Dzieje organów*, s. 99.

zamknięte ażurowym trójlściem z wimpergą (na jej szczycie kwiaton). Środek z polem pischczalkowym o podwójnym zamknięciu (wycinane ostre trójlście), zwieńczenie ujęte w kształt wimpergi – wzory geometryczne (okrąg, w nim sześcioliść: długie listki), na brzegach żabki, na szczycie duży kwiaton. Kolor: biały, złocenia¹⁸.

Prospekt organowy, architektoniczny, symetryczny, jednokondygnacyjny, na wysokiej prostokątnej podstawie. Podstawa wydzielona profilowanym gzymsem, dekorowana płycinami, centralnie stół organowy. Segmenty pischczalkowe podzielone na 3 części (środkowa część szersza dwukrotnie od bocznych); flankowane lizenami, zwieńczonymi pinaklami i kwiatonami; przeźrocza wykrojone w górnej części łukiem oślego grzbietu, ozdobione dekoracją maswerkową, czołgankami i na szczycie kwiatonami, w środkowej części rozeta. W dolnej części dekoracja płycinowa (prostokątne pola), w formie plecionki z wici roślinnej. Prospekt polichromowany w kolorze białym, ze złoceniami, pinakle i kwiatony oraz płyciny z plecionka w kolorze kremowym¹⁹.

TRAKTURA: mechaniczna

WIATROWNICE: klapowo-zasurowe

KONTUAR: wbudowany (centralnie)

REZERWUAR POWIETRZA: miech magazynowy z jednym podawaczem

DYSPOZYCJA

Manuał I C – f ³	Manuał II C – f ³	Pedał C – d ¹
Bordun 16' Principal 8' Gedackt 8' Viola di gamba 8' Principal 4' Prog. harm. 2–3 fach	Flauto traverso 8' Salicional 8' Flauto amabile 4'	Subbass 16' Violoncello 8'

ŁĄCZNIKI: Manualcoppel – Pedalcoppel

WŁĄCZNIK RĘCZNY: Calcantenruf [obecnie Tremolo]

¹⁸ WUOZ Opole: karta ewidencyjna organów; W. Łyjak; 2004 r.

¹⁹ WUOZ Opole: karta ewidencyjna prospektu; M. Wakulska; 2008 r.

Prospekt

Stół gry

* * *

Zawadzkie, kościół ewangelicki (niem. Zawadzki)

Świątynia została wzniesiona w 1894 r. przez pastora Szewskiego. Poświęcono ją 20 września 1894 r. w obecności księcia Stollberga oraz superintendenta z Opola P. Erdmana. W latach 1948–1955 sprawowano w niej kult katolicki, później świątynia wróciła do ewangelików.

ORGANY: 7-głosowe; M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: *Schlag & Söhne* ze Świdnicy; 1893 r.; Opus 397.

Organy były najprawdopodobniej zestawione przez firmę *Schlag & Söhne* z części instrumentów różnego pochodzenia.

PROSPEKT: jednosekcyjny, neoklasycystyczny

Charakterystyczny przykład neoklasycystycznego prospektu organowego, architektonicznego, o trzech kwaterach piszczałkowych, o szczytowych łukowo-maswerkowych zwieńczeniach. Centralna kwatera szersza ujęta jest bocznymi, węższymi, bliźniaczymi polami. Układ labii piszczałek prospektowych także łukowy, przeciwny zwieńczeniom. Na szczycie kwatery środkowej krzyż. Prospekt malowany farbą olejną w odcieniach bieli i beżu.

TRAKTURA: mechaniczna (pedał) i pneumatyczna (manual)

WIATROWNICE: klapowa (pedał) i *Einkanzellentaschenlade* (manual)

KONTUAR: wbudowany (centralnie)

REZERWUAR POWIETRZA: miech magazynowy z jednym podawaczem

DYSPOZYCJA

Manual C – f³	Pedał C – d¹
Principal 8' Flöte 8' Hohlflöte 8' Octave 4' Quinte 2 $\frac{2}{3}$ ' u. Octave 2'	Subbass 16'

ŁĄCZNIK: Pedalcoppel

WŁĄCZNIK RĘCZNY: Calcantenzug

TABLICZKA: Schlag & Söhne Schweidnitz – Opus 397

Prospekt

Wnętrze instrumentu – traktura

Stół gry

Parafia Opole

Opole, kościół parafii ewangelicko-augsburskiej (niem. Oppeln)

Kościół wybudowany w 1968 r.

ORGANY: 8-głosowe; M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: Józef Cynar z Wrocławia; 1969–1970 r.²⁰

Części organów pochodzą najprawdopodobniej z kościoła ewangelickiego w Prudniku²¹.

PROSPEKT: jednosekcyjny, współczesny

Prospekt tworzy wystawa piszczałek ułożonych w pięć pól piszczałkowych, z których środkowe i skrajne są wyższe, a łączą się ze sobą za pomocą pól niższych.

TRAKTURA: pneumatyczna

WIATROWNICE: stożkowe

KONTUAR: wbudowany (lewostronnie)

REZERWUAR POWIETRZA: miech pływakowy

DYSPOZYCJA

Manual C – a³	Pedał C – f¹
Pryncypał 8' Flet kryty 8' Salicet 8' Oktawa 4' Fl. rurkowy 4' Róg leśny 4' Rauschquinte 2 ² / ₃ ' + 2'	Subbas 16'

²⁰ Por. H. ORZYSZEK, *Dzieje organów*, s. 103.

²¹ Inf. ustna: ks. Wojciech Pracki, 23 II 2017.

Prospekt

Stół gry

STAŁA KOMBINACJA: Tutti

ŁĄCZNIKI: I/P – Superoctav I

WŁĄCZNIK RĘCZNY: Tremolo

* * *

Filiały

Gogolin, kościół ewangelicko-augsburski

(niem. Gogolin)

Kościół wybudowano w 1909 r.

ORGANY: 9-głosowe; 2M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: *Schlag & Söhne* ze Świdnicy; 1909 r.; Opus 859

PROSPEKT: jednosekcyjny, współczesny

Prospekt tworzy rodzaj trapezowej kompozycji zwieńczonej ozdobną kotarą. Piszczalki ustawione w układzie łukowym labiów.

TRAKTURA: pneumatyczna

WIATROWNICE: stożkowe

KONTUAR: wbudowany (centralnie)

REZERWUAR POWIETRZA: miech magazynowy z jednym podawaczem

DYSPOZYCJA

Manual I C – f ³	Manual II C – f ³	Pedał C – d ¹
Bordun 16' Principal 8' Lieblich Gedeckt 8' Octave 4' Flöte 4'	Salicional 8' Viola 4'	Subbass 16' Violoncello 8'

ŁĄCZNIKI: Manual-Koppel – Pedal-Koppel zu I

WŁĄCZNIKI RĘCZNE: Windprobe – Kalkant

TABLICZKA: Schlag & Söhne Schweidnitz – Hof Orgelbauer Seiner Majestät des Kaisers und Königs Hoflieferanten Sr. Königl. Hoheit des Prinzen Albrecht von Preussen

Prospekt

Stół gry

* * *

Osiny, kościół Gustawa Adolfa
(niem. Rothhaus)

W latach 20. XX w. ok. 1/3 mieszkańców stanowili ewangelicy i dla nich w latach 30. wybudowano murowany kościół ewangelicki Gustawa Adolfa.

ORGANY: 7-głosowe; 2M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: *Sauer* z Frankfurtu nad Odrą; 1939 r.; Opus 1609

WUOZ: Opole – karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1989 r.

PROSPEKT: współczesny, barokizujący

Prospekt organowy współczesny, neostylowy, nawiązujący do prospektów barokowych. Architektoniczny, jednosekcyjny, dwuwieżyczkowy, zdobiony stylizowaną dekoracją, polichromowany. Dwie wieżyczki boczne, wyższe od części środkowej, występujące przed lico prospektu pod kątem prostym, zamknięte odcinkami gzymsu. Część środkowa niższa, o czterech przeźroczach piszczalkowych o fantazyjnych kształtach, zwieńczona szczytem z wolutami. Na osi okrągły otwór akustyczny. Stylizowana dekoracja: uszy i kotary wieżyczek będące imitacją snycerki (wycięte w desce). Całość polichromowana (marmoryzacja) współcześnie²².

TRAKTURA: pneumatyczna

WIATROWNICE: stożkowe

KONTUAR: wbudowany (prawostronnie)

REZERWUAR POWIETRZA: miech magazynowy

DYSPOZYCJA

Manuał I C – g ³	Manuał II C – g ³	Pedał C – f ¹
Gedeckt 8' Principal 4' Mixtur 2–3 fach	Gemshorn 8' Rohrflöte 4' Nachthorn 2'	Subbass 16'

²² WUOZ Opole: karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1989 r.

Prospekt

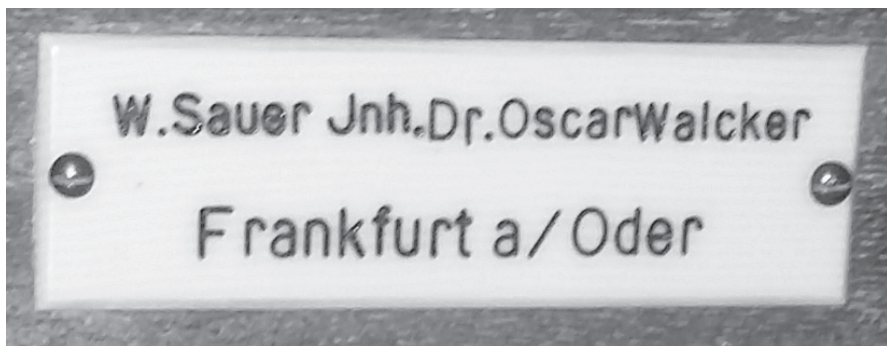

Stół gry

STAŁA KOMBINACJA: Tutti

ŁĄCZNIKI: I-II – II-P – I-P

TABLICZKA: W. Sauer Inh. Dr. Oscar Walcker Frankfurt a/Oder – 1939 Opus 1609

Tabliczka (po prawej stronie kontuaru)

* * *

**Ozimek, kościół ewangelicko-augsburski
(niem. Malapane)**

Kościół został poświęcony 8 kwietnia 1821 r. Jego projektantem był Karl Friedrich Schinkel. W 1860 r. dobudowano do świątyni wieżę¹.

ORGANY: brak instrumentu

¹ https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_Ewangelicko-Augsburski_w_Ozimku, 14 IV 2017.

Parafia Pokój

Pokój, ewangelicki kościół Księżnej Zofii (niem. Carlsruhe)

*Kościół wybudowano w latach 1765–1775. 15 maja 1765 r. dokonano uroczystego położenia kamienia węgielnego pod budowę kościoła, któremu nadano imię Księżnej Zofii. Prace na zewnątrz kościoła zakończyły się 17 sierpnia 1773 r. ale uroczyste poświęcenie kościoła nastąpiło dopiero 8 sierpnia 1775 r.*²³

ORGANY: 18-głosowe; 2M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: Pierwsze organy dla kościoła w Pokoju wybudowane zostały z fundacji księcia Karola w 1774 r. Autorem instrumentu był organmistrz z Oleśnicy Christian Siegmund Puchert. Był to 13-głosowy, mechaniczny instrument. Od czerwca 1821 r. próbowano doprowadzić do remontu instrumentu. Ostatecznie 31 sierpnia 1828 r. zawarto umowę z organmistrzem Danielem Meisterem, który rozszerzył dyspozycję organów o kolejne 4 głosy, ponadto zbudował nowy stół gry wraz z drugim manuałem. Organmistrz ten pozostawił szafę organową i przypuszczalnie także dotychczasową trakturę. Wreszcie w latach 1894–1904 organy powierzono firmie *Schlag & Söhne* ze Świdnicy. Po ingerencjach organmistrzowskich tegoż zakładu organy, od 1905 r., mają zwiększony zasięg klawiatur oraz po 7 głosów w obu manualach i 3 głosy sekcji pedałowej. Firma *Schlag & Söhne* zmieniała ponadto trakturę instrumentu oraz wyposażała go w nowy kontuar oraz szafę ekspresyjną II manualu²⁴.

REMONT: prospekt – A. Barski z Nysy w latach 2015–2016; organy – *Jehmlich Orgelbau* z Drezna w latach 2016–2017.

²³ <http://www.gminapokoj.pl/734/parafia-ewangelicko-augsburska-w-pokoju.html>, 15 IV 2017.

²⁴ Por. H. ORZYSZEK, *Dzieje organów*, s. 113–117. Zob. także R. BAJGERT, *Dzieje organów Christiana Peukerta w kościele ewangelickim w Pokoju k. Opola (1774–1828)*, w: J. STĘPOWSKI (red.), *Zabytkowe organy śląskie*, Legnica 1992, s. 429–440.

WUOZ: Opole – karta ewidencyjna organów; W. Łyjak; 2005 r.

Opole – karta ewidencyjna prospektu; Z. Kęłowska; 1977 r.

Prospekt wpisany do rejestru zabytków

PROSPEKT: jednosekcyjny, rokokowy

Trójdzielny. Część środkowa mieści w partii górnej herb książąt wirtembersko-oleśnickich, ujęty w bogatą oprawę z motywów rocaille; w zwieńczeniu Oko Opatrzności. Partie boczne zwieńczone belkowaniem, z motywami rocaille w zwieńczeniach. Z obu spływy utworzone z motywów rocaille oraz ażurowej kratki. Całość malowana na białło, ornamenty złożone²⁵.

Prospekt organowy jednosekcyjny, rokokowy, na cokole, o dwóch wieżach bocznych i niskiej części środkowej o dwóch kondygnacjach piszczalek: dolnej z dwoma niskimi polami, górnej z jednym polem zamknięte tym gzymsem, nad którym katusz z herbem Württemberg, związany z fundatorem, księciem Karolem Christianem Erdmanem. Wieże jednakowej budowy, na łukach, z polami piszczalkowymi ozdobionymi dwudzielnymi kotarami, szerokimi gzymsami, na których okazałe kartusze; w odbiciu lustrzanym. Po bokach dekoracja – grzebień, kratka. Nad całością gloria z Okiem Opatrzności. Dekoracja w guście rocaille. Kolor: biały, złocenia²⁶.

Autorem prospektu jest prof. Jerzy Ludwik Schirrmeister; 1774 r.

TRAKTURA: pneumatyczna

WIATROWNICE: stożkowe

KONTUAR: wbudowany (prawostronnie)

REZERWUAR POWIETRZA: miech magazynowy z dwoma podawaczami

DYSPOZYCJA

Manual I C – f³	Manual II C – f³	Pedał C – d¹
Bordun 16' Principal 8' Gamba 8' Flaute 8' Octave 4' Quinte 2½' u. Octave 2' Mixtur 3 fach	Liebl. Gedackt 16' Geigenprincipal 8' Salicional 8' Octave 2' Portunal Flöte 8' Fugara 4' Flöte 4'	Subbass 16' Violon 16' Violon-Cello 8'

²⁵ WUOZ Opole: karta ewidencyjna prospektu; Z. Kęłowska; 1977 r.

²⁶ WUOZ Opole: karta ewidencyjna organów; W. Łyjak; 2005 r.

Prospekt

Stół gry

STAŁE KOMBINACJE: Piano – Mezzoforte – Tutti

ŁĄCZNIKI: Manual-Koppel – Pedal-Koppel zu I – Pedal-Koppel zu II

WŁĄCZNIKI RĘCZNE: Register-Ausschalter – Kalkant

WŁĄCZNIK NOŻNY: Jalousieschweller

TABLICZKA: Schlag & Söhne Schweidnitz – Hof Orgelbauer Seiner Majestät des Kaisers und Königs – Opus 675

* * *

Filiał

Lubienia, kościół ewangelicki

(niem. Sacken)

Jeszcze kilkadziesiąt lat przed powstaniem kościoła w Lubieni sprawowano tu nabożeństwa ewangelickie. 1 kwietnia 1895 r. erygowano samodzielną parafię w Lubieni. W 1896 r. rozpoczęto budowę kościoła i plebanii, które to budynki poświęcono w 1898 r.²⁷

ORGANY: 11-głosowe; 2M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: *Schlag & Söhne* ze Świdnicy; 1898 r.; Opus 519

REMONT: J. Brylla i P. Ogorzeja z Olesna, 1993 r.

WUOZ: Opole – karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1988 r.

PROSPEKT: jednosekcyjny, neogotycki

Prospekt organowy neogotycki, architektoniczny, jednosekcyjny, trójosiowy, o osi środkowej najwyższej. Przeźrocze piszczałkowe osi środkowej zamknięte łukiem eliptycznym. Przeźrocza piszczałkowe osi bocznych w związku z brakiem piszczałek zasłonięte współcześnie parawanami. Zwieńczenie każdej osi ostrołukowe z wimpergą pokrytą żabkami. Szczyty zwieńczone krzyżami. Pomiedzy wimpergami pinakle. W części trójkątnej wimpergi środkowej ślepy maswerk o motywie trójliścia²⁸.

TRAKTURA: pneumatyczna

WIATROWNICE: *Einkanzenlentaschenlade*

KONTUAR: wbudowany (prawostronnie)

²⁷ Por. H. ORZYSZEK, *Dzieje organów*, s. 76.

²⁸ WUOZ Opole: karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1988 r.

Prospekt

Stół gry

REZERWUAR POWIETRZA: miech magazynowy z dwoma podawaczami
DYSPOZYCJA

Manual I C – f ³	Manual II C – f ³	Pedał C – d ¹
Bordun 16' Principal 8' Hohlflöte 8' Octave 4' Progr. harm 2-3 fach	Schalmei 8' Aeoline 8' L. Gedackt 8' Fl. travers 4'	Subbass 16' Cello 8'

STAŁA KOMBINACJA: Tutti

ŁĄCZNIKI: Manual-coppel – Pedal-coppel zu I

WŁĄCZNIK RĘCZNY: Calkant

TABLICZKA: Schlag & Söhne Schweidnitz – Opus 519

UWAGI: R. Bajgert na karcie ewidencyjnej zabytku odnotował w 1988 r. brak części piszczałek prospektowych oraz części piszczałek metalowych z wnętrza instrumentu²⁹.

²⁹ WUOZ Opole: karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1988 r.

Parafia Wołczyn

Wołczyn, kościół ewangelicki (niem. Konstadt)

Świątynia powstała w latach 40. XIX w. jako kościół parafii starołuterskiej³⁰.

ORGANY: 11(?)-głosowe; 2M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: *Schlag & Söhne* ze Świdnicy; 1898 r.; Opus 519

WUOZ: Opole – karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1988 r.

PROSPEKT: jednosekcyjny, neoklasycystyczny

Prospekt organowy o cechach klasycystycznych. Architektoniczny, jednosekcyjny, trójsegmentowy. Segment środkowy szerszy i wyższy, nieznacznie występujący przed lico prospektu, o dwóch polach piszczałkowych zamkniętych półkoliście. Segmenty boczne prostokątne – o jednym polu piszczałkowym również zamkniętym półkoliście. Segment środkowy flankowany parą pilastrów. Wszystkie elementy prospektu nakryte belkowaniem, na którym skromna dekoracja rzeźbiarska³¹.

TRAKTURA: mechaniczna

WIATROWNICE: konstrukcja z kancelami rejestrowymi i wiszącymi wentylami

KONTUAR: wbudowany (centralnie)

REZERWUAR POWIETRZA: brak

³⁰ Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_Ewangelicko-Augsburski_w_Wo%C5%82czynie, 18 IV 2017.

³¹ WUOZ Opole: karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1988 r.

Prospekt

Stół gry

DYSPOZYCJA

Manuał I C – f ³	Manuał II C – f ³	Pedał C – d ¹
???	??? Salicet 8' ???	???

ŁĄCZNIKI: ???

WŁĄCZNIK RĘCZNY: Calcantenruf

TABLICZKA: Schlag & Söhne – Hoforgelbauer – Schweidnitz i/Schl. – Opus 308

Tabliczka

UWAGI: Instrument jest w stanie katastrofalnym. Substancja brzmieniowa skrajnie zdekompletowana. Dyspozycja organów jest niemożliwa do od-
tworzenia na tym etapie badań. Brakuje miecha organów. Na karcie ewi-
dencyjnej zabytku R. Bajgert odnotował w 1988 r. brak piszczałek pro-
spektowych oraz fakt zabicia deskami kwater piszczałkowych. Wskazał
ponadto stan „daleko idącej destrukcji”³².

³² WUOZ Opole: karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1988 r.

Stan instrumentu

* * *

Filiały

**Byczyna, kościół ewangelicki pw. św. Mikołaja
(niem. Pitschen)**

Pierwsza wzmianka o kościele pochodzi z 1283 r. Była to budowla o konstrukcji drewnianej. Pod koniec XIV w. wzniesiono nową, murowaną świątynię,

która służyła katolikom do czasów reformacji. W 1556 r. świątynia została przejęta przez protestantów. Jeszcze dwukrotnie zmieniana była wyznaniowa przynależność świątyni. W latach 1790–1791 kościół został odnowiony, z kolei w latach 1886–1888 miała miejsce gruntowna renowacja i regotycyzacja świątyni³³.

ORGANY: 21-głosowe; 2M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: Schlag & Söhne ze Świdnicy; 1887 r.; Opus 286

WUOZ: Opole – karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1988 r.

Opole – karta ewidencyjna prospektu; M. Wakulska; 2014 r.

prospekt wpisany do rejestru zabytków

PROSPEKT: jednosekcyjny, neogotycki

Prospekt architektoniczny, neogotycki, trójosiowy. Oś środkowa – najwyższa i najszersza, ryzalitowo występująca przed lico prospektu. W jej podstawie szafka kontuarowa. Osie boczne nieco niższe. Między nimi dwie kondygnacje małych segmentów puszczalkowych zamkniętych ostrołukowo (górne – dwudzielne). Przeźrocza puszczalkowe osi głównych zamknięte ostrołukowo. Nad osią środkową i bocznymi wimpergi zdobione w części trójkątnej ślepymi maswerkami (środkowa – czterolistnym, boczne trójlistnymi). Krawędzie wimperg zdobione po bokach żabkami. W zwieńczeniach kwiatony. Po bokach wysokie fiale. Całość utrzymana w naturalnym kolorze drewna. Kwiatony, fiale i żłobienia laskowań – niegdyś złoczone³⁴.

Prospekt organowy, architektoniczny, jednokondygnacyjny z wysoką podstawą, szafa z wysuniętymi do przodu trzema głównymi częściami (część środkowa najwyższa i najszersza), pomiędzy nimi wąskie, dwukondygnacyjne części wewnętrzne, kondygnacje wydzielone profilowanym gzymsem. Poszczególne części dzielone lizenami, ozdobionymi w dolnej partii podłużną płyciną, ich przedłużenie stanowią smukłe pinakle z żabkami oraz kwiatonami. Podstawa z wyodrębnionym cokółem, ozdobionym rytmicznie ażurowymi, czterolistnymi rozetkami dekorowana wraz z bokami prospektu prostokątnymi płycinami. Pola puszczalkowe ujęte ostrołukowymi profilowanymi opaskami, nad którymi rozpięte wimpergi dekorowane żabkami oraz kwiatonami. W polach

³³ Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_Ewangelicko-Augsburski_%C5%9Bw._Miko%C5%82aja_w_Byczynie, 18 IV 2017.

³⁴ WUOZ Opole: karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1988 r.

wewnętrznych w dolnej kondygnacji pizczalki ujęte ostrolukowym, trójlistnym profilem, w przyłączach stylizowany ornament roślinny, w górnej kondygnacji biforyjna arkada, dekorowana maswerkową, trójlistną rozetą, na środku smukłą kolumnienką z kompozytowym kapitelem. Szafa zwieńczona ażurowym, krenelażowym fryzem koronującym. Prospekt organowy polichromowany w kolorze brązowym, profile, detal i ornament złożone³⁵.

Prospekt

TRAKTURA: mechaniczna

WIATROWNICE: konstrukcja z kancelami rejestrowymi i wiszącymi wentylami

KONTUAR: wbudowany (centralnie)

REZERWUAR POWIETRZA: trzy miechy klinowe

³⁵ WUOZ Opole: karta ewidencyjna prospektu; M. Wakulska; 2014 r.

Wiatrownice

DYSPOZYCJA

Manual I C – f ³	Manual II C – f ³	Pedał C – d ¹
Bordun 16' Principal 8' [brak registra] Hohlflöte 8' Octave 4' Flöte 4' Octave 2½' u. Quinte 2' [sic!] Mixtur 3–4 fach Cornett 1–3 fach	Geigenprincipal 8' Salicet 8' L. Gedackt 8' Fl. travers 4' Progression 1–3 fach	Subbass 16' Violon 16' Octavbass 8' Cello 8' Octavbass 4' Posaunne 16'

STAŁE KOMBINACJE: Piano – Mezzoforte – Tutti

ŁĄCZNIKI: Manualcoppel – Pedalcoppel

WŁĄCZNIK RĘCZNY: Calcantenruf

WŁĄCZNIK NOŻNY: Collectiotritt

Kontuar

TABLICZKA: Schlag & Söhne Hoforgelbauer Schweidnitz i/Schl. opus 286

Tabliczka

UWAGI: Instrument jest w stanie katastrofalnym i zupełnej dysfunkcji. Widoczne liczne ogniska robaka drzewnego. Pomimo tego organy wydają się

być kompletne. R. Bajgert na karcie ewidencyjnej zabytku w 1988 r. odnotował brak większości piszczałek prospektowych, uszkodzenia mechanizmu organów oraz fakt, że instrument nie był użytkowany³⁶.

* * *

Gierałcice, kościół ewangelicki św. Michała Archanioła (niem. Jeroltschütz)

Zabytkowy kościół drewniany został wybudowany w 1694 r., choć istnieją przypuszczenia, że jest przebudowaną o wiele starszą konstrukcją. W latach 1822–1823 oraz w 1889 r. miały miejsce dwie przebudowy świątyni. Warto odnotować, iż w przeciwieństwie do większości kościołów Opolszczyzny, świątynia jest tzw. kościołem salowym, co oznacza, że nawa i prezbiterium są tej samej szerokości i wysokości.

ORGANY: 11-głosowe; 2M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: *Schlag & Söhne* ze Świdnicy; 1912 r.; Opus 969

Po przebudowie kościoła z lat 1822–1823 w 1831 r. organy wybudował Daniel Meister z Pokoju. Był to instrument mechaniczny, który później został przebudowany przez firmę *Schlag & Söhne* ze Świdnicy³⁷.

REMONT: Tabliczka na kontuarze informuje, że remont „przeprowadzony w 2007 r., sfinansowany został przez rodzinę von Studnitz, Stowarzyszenie na Rzecz Badań i Utrzymania Śląskich Organów (VEESO), fundację Erika-Simon-Stiftung, stowarzyszenie Heimatkreisverband Kreuzburg O/S oraz ze środków Republiki Federalnej Niemiec”. Remont przeprowadziły dwie firmy: Zakład Organmistrzowski ARS ORGANUM Adama Olejnika z Sulechowa wspólnie z niemiecką firmą *Orgelbau Ekkehart Groß*.

WUOZ: Opole – karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1988 r.

Opole – karta ewidencyjna prospektu; A. Turowski; 1971 r.

Organy i prospekt wpisane do rejestru zabytków

PROSPEKT: jednosekcyjny, współczesny

³⁶ WUOZ Opole: karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1988 r.

³⁷ Por. H. ORZYSZEK, *Dzieje organów*, s. 32. Zob. także L. BURGEMEISTER, *Der Orgelbau in Schlesien*, Frankfurt am M. 1973², s. 121, 336.

Prospekt organowy klasycystyczno-ludowy. Architektoniczny, jednosekcyjny. Nawiązujący swoim charakterem do typu prospektów dwuwieżkowych. Segmenty skrajne prostokątne, wyższe, segment środkowy niższy, kwadratowy. Wszystkie zwieńczone belkowaniem i gzymsami. Nad segmentem środkowym trójkątny szczyt. Bardzo skromna dekoracja. Kotary przeźroczy puszczalkowych w segmentach bocznych uskokowe, o motywach fantastycznych, na kratownicy. Przeźrocze puszczalkowe segmentu środkowego ograniczone od góry półkolistą płyciną. Prospekt polichromowany w 1831 r. Na białym tle niebieska wić roślinna. Płycina w segmencie środkowym, dekorowana motywem półsłońca. Na belkowaniu nad segmentem środkowym data 1831 i sygnet organmistrza Daniela Meistera³⁸.

Prospekt

³⁸ WUOZ Opole: karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1988 r.

TRAKTURA: pneumatyczna

WIATROWNICE: stożkowe

KONTUAR: wbudowany (lewostronnie)

REZERWUAR POWIETRZA: miech magazynowy z dwoma podawaczami

Stół gry

DYSPOZYCJA

Manual I C – f ³	Manual II C – f ³	Pedał C – d ¹
Prinzipal 8' Salicional 8' Fl. major 8' Octave 4' Flöte 4' Mixtur 2 fach	Aeoline 8' Portunal 8' Fl. minor 4'	Subbass 16' Octavbass 8'

STAŁA KOMBINACJA: Tutti

ŁĄCZNIKI: Manual-Koppel – Pedal-Koppel I – Manual-Koppel II

WŁĄCZNIKI RĘCZNE: Calcantent – Windprobe

TABLICZKA: Schlag & Söhne Schweidnitz – Hof-Orgelbauer Seiner Majestät des Kaisers und Königs Hoflieferanten Sr. Königl. Hoheit des Prinzen Albrecht von Preussen – Opus 969

* * *

**Paruszowice, ewangelicka kaplica cmentarna
(niem. Baumgarten)**

Kaplica została wzniesiona ok. 1500 r. Ten mały kościółek został zbudowany jako kaplica cmentarna dla rezydującego w zamku właściciela majątku Paruszowice, który był zarazem patronem kościoła. Najcenniejszym jednak zabytkiem kaplicy jest ołtarz w formie tryptyku z końca XV w.³⁹

ORGANY: brak instrumentu

³⁹ Por. http://www.wolczyn.luteranie.pl/?page_id=67, 18 IV 2017.

Parafia Racibórz

Racibórz, kościół ewangelicki (niem. Ratibor)

Pierwszy kościół ewangelicki powstał w latach 60. XVI w. na placu Zborowym. W 1830 r. został rozebrany z uwagi na jego stan techniczny. W 1911 r. poświęcono nowy kościół, który został rozebrany pod koniec lat 60. XX w. Obecnie luteranie korzystają z nowej kaplicy⁴⁰.

ORGANY: brak instrumentu

Parafia Ściborzyce Wielkie

Ściborzyce Wielkie, kościół ewangelicki (niem. Steuberwitz)

Kościół poświęcono w 1873 r.⁴¹

ORGANY: brak instrumentu

⁴⁰ Por. P. NEWERLA, *Dzieje Raciborza i jego dzielnic*, Racibórz 2008, s. 218–222; G. WAWOCZNY, *Zabytki powiatu raciborskiego*, Racibórz 2007, s. 68.

⁴¹ Por. K. GŁADKOWSKI, *Protestanci na ziemi głubczyckiej*, „Kalendarz Głubczycki 2006”, s. 109–113.

Parafia Zabrze

Filiał

**Kędzierzyn-Koźle, kościół ewangelicki
(niem. Kandrzin-Cosel)**

Świątynia została poświęcona 6 lipca 1903 r. Po II wojnie światowej pierwsze nabożeństwo zostało odprawione 27 czerwca 1948 r. Od tego czasu świątynia jest filią zabrzańskiej parafii ewangelicko-augsburskiej. Na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku budowla została wyremontowana⁴².

ORGANY: elektroniczne

⁴² https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_Ewangelicko-Augsburski_w_K%C4%99dziejnie-Ko%C5%BAu, 15 IV 2017.

Dawny kościół ewangelicki nieużywany do kultu

Prószków, dawny kościół ewangelicki – obecnie rodzaj sali koncertowej Domu Kultury w Prószkowie (niem. Proskau)

Początki gminy protestanckiej w Prószkowie sięgają XVII w. Kościół wraz z plebanią został zbudowany w 1866 r. Od tego roku służył ewangelikom prószkowskim aż do wybuchu II wojny światowej, kiedy większość parafian uciekła przed frontem⁴³.

ORGANY: 11-głosowe; 2M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: Organy zostały wybudowane w połowie XVII w. przez nieznanego organmistrza i dla nieznaney miejscowości. Według R. Bajgerta był to J.G.B. Engler, który przygotował instrument dla kościoła ewangelickiego w Piotrowicach k. Świdnicy. W 1883 r. organy zostały translokowane do kościoła w Prószkowie⁴⁴. Oryginalny pozostał prospekt oraz w części wiatrownice. Przebudowy organów dokonała firma *Schlag & Söhne* ze Świdnicy (pomniejszono liczbę głosów – do 13, powiększono zakres klawiatur oraz wbudowano nowy stół gry). Kolejna przebudowa organów miała miejsce w początkach XX w. i mogła zostać przeprowadzona przez firmę *Berschdorf* z Nysy. Z pewnością zredukowano wtedy dyspozycję organów o kolejne 2 głosy. Po II wojnie światowej próbowano organy przywrócić do użytku. Obecny stan jest katastrofalny⁴⁵.

WUOZ: Opole – karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1990 r.

PROSPEKT: jednosekcyjny, neoklasycystyczny

Prospekt organowy klasycystyczny, architektoniczny, jednosekcyjny, dwuwieżyczkowy. Dwie wieże boczne, wyższe, występujące półkoli-

⁴³ Informacja z tabliczki na kościele.

⁴⁴ WUOZ Opole: karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1990 r.

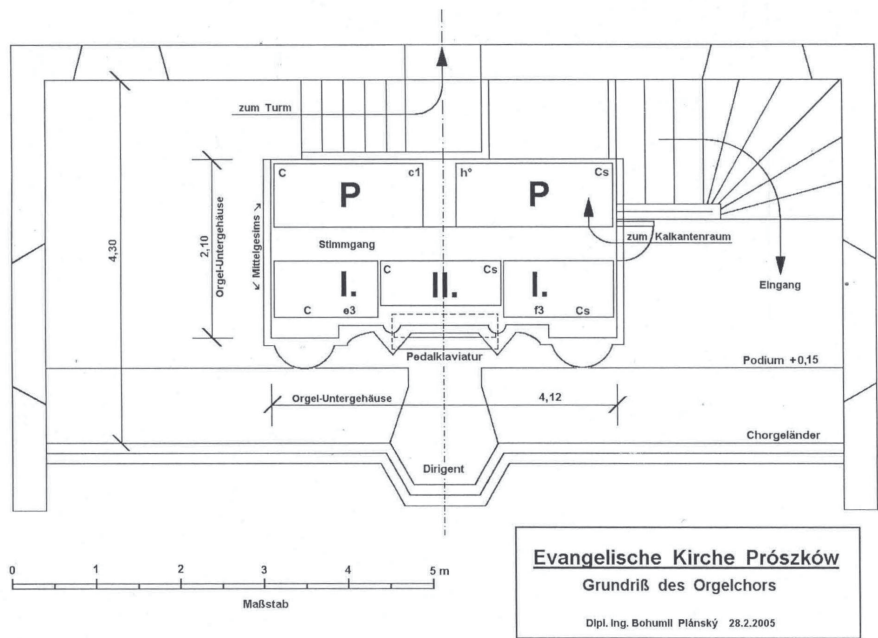
⁴⁵ Zob. B. PLÁNSKÝ I IN. (red.), *Gutachten über die alte Orgel in der evangelischen Kirche zu Prószków, Polen*, (opracowanie w Ośrodku Kultury i Sportu w Prószkowie).

ście przed lico prospektu. Część środkowa trójdzielna, składająca się z centralnego członu przeźrocza puszczalkowego, zamkniętego półkoliście oraz dwóch członów bocznych, występujących pod kątem przed lico prospektu. Pomiędzy nimi a wieżami dwa prostokątne, wąskie przeźrocza puszczalkowe. Całość zamknięta odcinkami profilowanych gzymsów wsparta na cokole, również oddzielonym profilowanym gzymsiem. Skromna, w szczątkowej postaci zachowana dekoracja snycerska: kotary górne przeźroczy puszczalkowych o motywie wici roślinnej. Dekoracja podstawy segmentu centralnego i pozostałych przeźroczy puszczalkowych ostrołukowa (neogotycka). Całość utrzymana w naturalnym kolorze drewna. Snycerka złocona⁴⁶.

Fragment prospektu

⁴⁶ WUOZ Opole: karta ewidencyjna organów; R. Bajgert; 1990 r.

Rzut chóru muzycznego wraz z organami

TRAKTURA: mechaniczna

WIATROWNICE: klapowo-zasurowe

KONTUAR: wbudowany (centralnie)

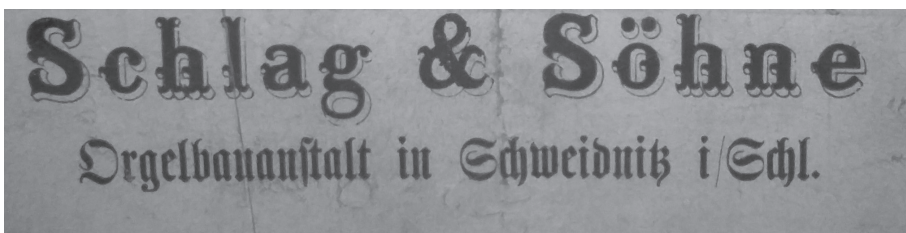
REZERWUAR POWIETRZA: miech magazynowy z dwoma podawaczami

DYSPOZYCJA

Manual I C – f ³	Manual II C – f ³	Pedał C – c ¹
Burdon 16' Principal 8' Flöte 8' [głos smyczkowy 8'] Oktave 4'	[Geigenprincipal 8'] Portunal 8' Flöte 4'	Subbass 16' Oktavbass 8' Gedacktbass 8'

Kontuar

Wklejka wewnątrz szafy organowej

ŁĄCZNIKI: Manualkoppel – Pedalkoppel

WŁĄCZNIK RĘCZNY: Kalkantenglocke

UWAGI: Instrument zupełnie zdewastowany, w stanie dysfunkcji. Poważne braki w substancji brzmieniowej, uszkodzona traktura, stół gry i mechanizmy powietrzne.

Zakończenie

W 1985 r. ukazała się książka autorstwa ks. Alojzego Sitka zatytułowana *Problem przejmowania kościołów ewangelickich przez katolików na Śląsku Opolskim po II wojnie światowej*. Autor pisał wtedy, że „przejmowanie ewangelickich świątyń przez katolików na Śląsku Opolskim w pierwszych latach powojennych wciąż jeszcze stanowi niezagojoną ranę we wzajemnym chrześcijańskim współżyciu katolików i ewangelików na tym terenie. Wokół tego faktu zdążyło narosnąć wiele nieścisłych, a nawet niezgodnych z prawdą zdań i opinii. (...) Zmiana użytkowników kilkudziesięciu świątyń i kaplic ewangelickich nastąpiła na skutek istotnych zmian stosunków wyznaniowych na Śląsku Opolskim po II wojnie światowej, w wyniku których aż 90 procent protestantów opuściło na zawsze ten teren. Na opuszczone miejsca przybywali głównie katoliccy osadnicy i repatrianci ze Wschodu, którzy wraz z obejmowaniem opuszczonych gospodarstw i mieszkań, zajmowali także niektóre zastane tu opuszczone świątynie ewangelickie”¹. Od zakończenia II wojny światowej upłynęło już wiele dziesięcioleci, podobnie zresztą jak od czasów publikacji rozprawy A. Sitka. Szybko upływający czas pozwolił zbliżyć się najbardziej bolesnym ranom. Z pewnością przyczyniła się do tego m.in. biskupia posługa abp. Alfonsa Nossola na Śląsku Opolskim i promowane przez niego postawy pojednawcze i ekumeniczne. Uwyrażniało się to podczas prac nad niniejszym katalogiem, kiedy jego autor miał możliwość spotkania się z pastorami wspólnot ewangelickich Opolszczyzny. Spotkania te miały wręcz przyjacielski i serdeczny przebieg, za co wypada wyrazić w tym miejscu szczerą wdzięczność.

Dzięki realizacji grantu badawczego Instytutu Muzyki i Tańca w Warszawie, w programie *Muzyczne białe plamy*, Opolszczyzna będzie mogła poszczycić się skatalogowaniem wszystkich² swoich organów piszczalkowych:

¹ A. SITEK, *Problem przejmowania kościołów ewangelickich przez katolików na Śląsku Opolskim po II wojnie światowej*, Opole 1985, s. 93.

² Na ewentualny opis oczekiwać jeszcze będą organy z Filharmonii Opolskiej, szkół muzycznych Opolszczyzny oraz, być może, instrumenty pozostające w rękach prywatnych.

ze świątyń katolickich (*Katalog organów diecezji opolskiej*, cz. I, Opole 2014; *Katalog organów diecezji opolskiej*, cz. II, Opole 2015) oraz ewangelickich (ni-niejsze wydawnictwo). Zalet opublikowania tychże katalogów jest wiele, niech wystarczy w tym miejscu wymienienie jednej z nich: ułatwiają prowadzenie badań naukowych w obszarze historii budownictwa organowego na Śląsku. Dokumentują one ponadto obecny stan posiadania, co – jak pokazuje choćby historia kościoła ewangelickiego w Nasalach – może okazać się rzeczywistością bardzo nietrwałą. Warto w tym miejscu nadmienić, że *Katalog organów w kościołach ewangelickich Opolszczyzny* wpisuje się jako wydawnictwo w jubileusz 500-lecia Reformacji.

Historia Reformacji na Śląsku Opolskim to ważna składowa dziejów religijnej kultury muzycznej Śląska, także w jej aspekcie instrumentoznawczym, a jeszcze konkretniej – organoznawczym. Warto pamiętać, że historia często surowo obchodziła się z organami „modernizując” je, przebudowując, translokując itp. Czasy po II wojnie światowej, szczególnie w kontekście organów dolnośląskich (choć nie tylko), okazały się znamienne. Píše o tym choćby M. Trzaskalik-Wyrwa: „Spośród zabytkowych i cennych instrumentów na Dolnym Śląsku, które przetrwały II wojnę światową, dosyć spora liczba organów uznanych za «mienie poniemieckie» została translokowana na tereny przedwojennej Polski za pośrednictwem Departamentu Likwidacyjnego Ministerstwa Ziem Odzyskanych oraz Ministerstwa Administracji Publicznej. Chociaż była to kontrowersyjna procedura, wprawiająca nas dzisiaj w zdumienie, a nierzadko budząca sprzeciw, to za jej przyczyną zostały uratowane niektóre cenne organy «zagrabione» z zamykanych i często burzonych kościołów ewangelickich”³. Oczywiście dzisiaj z perspektywy czasu cieszymy się zachowanymi instrumentami. Całościowa ocena tamtych czasów jest w najlepszym razie bardzo trudna. Współcześnie można cieszyć się na całym Śląsku wieloma wspaniałymi instrumentami, zarówno historycznymi, jak i współcześnie budowanymi. Troska rządców kościołów o nie bez cienia wątpliwości przekłada się na piękno muzyki liturgicznej, a coraz częściej także na koncertową aktywność parafii Kościołów katolickiego i ewangelickiego na tej ziemi. Wypada wyrazić nadzieję, że dzięki temu katalogowi i publikacjom jemu podobnym, pogłębiona zostanie wiedza o stanie posiadania śląskiego *organarium*, ono samo będzie utrwalone jako *sui generis* dokument epoki oraz że katalog ten posłuży jako przyczynek do spisania historii budownictwa organowego na Śląsku. Jeśli zaś potrzebne

³ M. TRZASKALIK-WYRWA, *Organy ze Śląska w diecezji siedleckiej i drohiczyńskiej*, w: J. GEMBALSKI (red.), *Organy na Śląsku*, t. IV, Katowice 2011, s. 77.

będą kiedykolwiek jakiekolwiek translokacje, zmiany, modernizacje, to niech dokonują się one z poszanowaniem dokumentów, samych instrumentów i – jeśli tak to można skonstatować w kontekście powyżej kreślonych historii – „sprawiedliwości”.

Niech egzemplarycznym ucieleśnieniem tychże słów będzie historia organów z kościoła ewangelickiego w Krapkowicach. W 1990 r. został konsekrowany kościół parafialny pw. św. Anny w Gliwicach Łabędach, do której to świątyni przeniesiono organy z kościoła ewangelickiego w Krapkowicach. Zostały one zakupione za 4 miliony starych złotych. Translokacji dokonał Józef Brylla z Oleśna, który zbudował nową szafę organową oraz prospekt organów.

Prospekt (fot. ks. F. Koenig)

ORGANY: 26-głosowe; 2M + P

BUDOWNICZY I ROK BUDOWY: Richard Landau ze Świdnicy; 1925 r.; Opus 110

PROSPEKT: jednosekcyjny, współczesny

TRAKTURA: pneumatyczna

WIATROWNICE: stożkowe

KONTUAR: wolno stojący

REZERWUAR POWIETRZA: miech pływakowy

DYSPOZYCJA

Manual I C – f³	Manual II C – f³	Pedał C – d¹
Bordun 16' Prinzipal 8' Gamba 8' Holflöte 8' Octave 4' Nachthorn 4' Flaut maior 4' Mixtur 4 fach Oboe 8'	Liebl. Gedeckt 16' Prinzipal amabile 8' Salicet 8' Aeoline 8' Vox coelestis 8' Gedeckt 8' Violine 4' Zartflöte 4' Flageolet 2' Harm. aether. 3 fach Vox humana 8'	Subbass 16' Gedeckt Bass 16' Violon 16' Cello 8' Bassflöte 8' Posaune 16'

DWIE WOLNE KOMBINACJE

STAŁE KOMBINACJE: Piano – Mezzoforte – Forte – Tutti

ŁĄCZNIKI: Unter-Octav Kopp II an II – Ober-Octav Kopp II an II – Unter Octav Kopp II an I – Pedal Koppel II – Pedal Koppel I – Manual Koppel

WŁĄCZNIK RĘCZNY: Registerauschalter

WŁĄCZNIK NOŻNY: Tremolo II Man

Bibliografia

Archiwum WUOZ w Opolu

Karta ewidencyjna organów w dawnym kościele ewangelickim Prószkowie;
R. Bajgert; 1990 r.

Karta ewidencyjna organów w kościele ewangelickim w Karczowie; R. Bajgert;
1993 r.

Karta ewidencyjna organów w ewangelickim kościele Krzyża Jezusowego w Go-
rzowie Śląskim; R. Bajgert; 1988 r.

Karta ewidencyjna organów w ewangelickim kościele Księżnej Zofii w Pokoju;
W. Łyjak; 2005 r.

Karta ewidencyjna organów w kościele ewangelickim Apostołów Piotra i Pawła
w Lasowicach Wielkich, ; R. Bajgert; 1988 r.

Karta ewidencyjna organów w kościele ewangelickim pw. św. Mikołaja w By-
czynie; R. Bajgert; 1988 r.

Karta ewidencyjna organów w kościele ewangelickim św. Michała Archaniola
w Gierałcicach; R. Bajgert; 1988 r.

Karta ewidencyjna organów w kościele ewangelickim w Lubieniu; R. Bajgert;
1988 r.

Karta ewidencyjna organów w kościele ewangelickim w Maciejowie; R. Bajgert;
1988 r.

Karta ewidencyjna organów w kościele ewangelickim w Nasalach; R. Bajgert; 1988 r.

Karta ewidencyjna organów w kościele ewangelickim w Wołczynie; R. Bajgert; 1988 r.

Karta ewidencyjna organów w kościele ewangelicko-augsburskim Chrystusa Zbawiciela w Kluczborku; Anna Molenda, WUOZ Opole.

Karta ewidencyjna organów w kościele Gustawa Adolfa w Osinach; R. Bajgert; 1989 r.

Karta ewidencyjna organów w kościele Krzyża Chrystusowego w Olesnie; W. Łyjak; 2004 r.

Karta ewidencyjna prospektu w ewangelickim kościele Księżnej Zofii w Pokoju; Z. Kęmbłowska; 1977 r.

Karta ewidencyjna prospektu w kościele ewangelickim pw. św. Mikołaja w Byczynie; M. Wakulska; 2014 r.

Karta ewidencyjna prospektu w kościele ewangelickim św. Michała Archanioła w Gierałcicach; A. Turowski; 1971 r.

Karta ewidencyjna prospektu w kościele ewangelickim w Nasalach; A. Turowski; 1971 r.

Karta ewidencyjna prospektu w kościele Krzyża Chrystusowego w Olesnie; M. Wakulska; 2008 r.

Katalogi firm organmistrzowskich

[brak aut.], *Zusammenstellung ausgeführter Orgelbauten von Schlag und Söhne – Hof-Organbauer Sr. Majestät des Kaisers und Königs – Hoflieferanten Sr. Kgl. Hoheit des Prinzen Albrecht v. Preussen zu Schweidnitz in Schlesien, Schweidnitz* [b.r.w.].

BRYLLA W.J., *Nieznany-znany organmistrz głubczycki J.M.V. Haas*, w: G. POŻNIAK, P. TARLINSKI (red.), *Śląskie organy III. Materiały konferencji organoznawczej zorganizowanej przez Katedrę Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz Diecezjalny Instytut Muzyki Kościelnej w dniu 20 marca 2013 roku*, Opole 2013, s. 171–197.

KMAK K., *Wkład firmy „Klimosz i Dyrszlag” z Rybnika w śląskie budownictwo organowe. Studium historyczno-instrumentoznawcze*, Katowice 2009.

ORGELBAU-ANSTALT GEBRÜDER RIEGER, JÄGERNDORF, SCHLESSEN, TSCHESCHOSLOAKEI, *Vollständiges Verzeichnis der seit Gründung des Etablissements (1783) neuerbauten Orgelwerke* [b.m.r.w.].

POŻNIAK G., *Firma organmistrzowska „Berschdorf” z Nysy w świetle korespondencji z parafią pw. św. Bartłomieja w Gliwicach*, Opole 2012.

Opracowania

BAJGERT R., *Dzieje organów Christiana Peukerta w kościele ewangelickim w Pokoju k. Opola (1774–1828)*, w: J. STĘPOWSKI (red.), *Zabytkowe organy śląskie*, Legnica 1992, s. 429–440.

BURGEMEISTER L., *Der Orgelbau in Schlesien*, Frankfurt am M. 1973².

DANIEL J., ZIELONKA I., *Nysa – przystanek wędrowca*, Nysa 2004.

GŁADKOWSKI K., *Protestanci na ziemi głubczyckiej*, „Kalendarz Głubczycki 2006”, s. 109–113.

NEWERLA P., *Dzieje Raciborza i jego dzielnic*, Racibórz 2008.

ORZYSZEK H., *Dzieje organów w kościołach ewangelickich diecezji katowickiej*, Katowice 2011.

- PLÁNSKÝ B. I IN. (red.), *Gutachten über die alte Orgel in der evangelischen Kirche zu Prószków, Polen* (opracowanie w Ośrodku Kultury i Sportu w Prószkowie).
- POLKO L., *Die Geschichte der Pfennigkirche zu Rosenberg O/S. mitgetheilt von ihrem Gründer und ersten Geistlichen*, Breslau 1885.
- POŹNIAK G., *Die rekonstruierte Weiß-Orgel in Jarischau / Jaryszów (Polen)*, „Ars Organi” 64 (2016), z. 2, s. 76–79.
- POŹNIAK G., *Joseph Habel. Życie i działalność organmistrzowska na Śląsku*, w: G. POŹNIAK, P. TARLINSKI (red.), *Śląskie organy. Materiały konferencji organoznawczej zorganizowanej przez Zakład Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz Studium Muzyki Kościelnej w dniu 25 kwietnia 2007 roku*, Opole 2007, s. 81–91.
- POŹNIAK G., *Działalność głubczyckiego organmistrza Haasa na przykładzie wybranych opusów*, w: F. WOLNIK (red.), *Kościół na Śląska. Z dziejów kultury i życia religijnego*, Opole 2012, s. 187–200.
- POŹNIAK G., *Działalność organmistrzowska Józefa Kuca (1891–1978) z Zimnic Wielkich*, w: G. POŹNIAK, P. TARLINSKI (red.), *Śląskie organy III. Materiały konferencji organoznawczej zorganizowanej przez Katedrę Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz Diecezjalny Instytut Muzyki Kościelnej w dniu 20 marca 2013 roku*, Opole 2013, s. 139–158.
- POŹNIAK G., *Działalność organmistrzowska rodziny Spiegel. Prezentacja stanu badań*, w: I. SOLISZ I IN. (red.), *Opolski informator konserwatorski*, Opole 2010, s. 125–136.
- POŹNIAK G., *Firma organmistrzowska „Berschdorf” z Nysy w świetle korespondencji z parafią pw. św. Bartłomieja w Gliwicach*, Opole 2012.
- POŹNIAK G., *Katalog organów diecezji opolskiej*, cz. I, Opole 2014.
- POŹNIAK G., *Katalog organów diecezji opolskiej*, cz. II, Opole 2015.

- POŻNIAK G., *Opolski krajobraz organowy*, Opole 2015.
- POŻNIAK G., *Organiści w archidiakonacie opolskim w II połowie XVII wieku na podstawie akt wizytacyjnych Jungnitza*, RTSO 23 (2003), s. 331–349.
- POŻNIAK G., *Organy Bronisława Cepki w diecezji opolskiej*, RTSO 24 (2004), s. 391–401.
- POŻNIAK G., *Organy Jacoba Spiegla w kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Kozłowicach. Problematyka konserwatorska*, w: G. POŻNIAK, P. TARLINSKI (red.), *Śląskie organy II. Materiały konferencji organoznawczej zorganizowanej przez Katedrę Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz Studium Muzyki Kościelnej w dniu 30 marca 2011 roku*, Opole 2011, s. 87–95.
- POŻNIAK G., *Organy kościoła Narodzenia NMP w Głubczycach*, „Kalendarz Głubczycki 2007”, s. 141–146.
- POŻNIAK G., *Organy kościoła pw. św. Wawrzyńca w Wierzchu na podstawie korespondencji pomiędzy parafią a firmą organmistrzowską Carla Berschdorfa z Nysy*, „Studia Organologica” 5 (2016), s. 127–141.
- POŻNIAK G., *Organy kościoła św. Mikołaja i św. Franciszka Ksawerego w Otmuchowie*, w: K. DOLA, N. WIDOK (red.), *Crux Christi – Spes Nostra*, Opole 2007, s. 269–275.
- POŻNIAK G., *Organy kościoła Wniebowzięcia NMP w Jemielnicy – Die Orgel der Kirche Mariä Aufnahme in den Himmel in Himmelwitz*, w: R. POŚPIECH, P. TARLINSKI (red.), *Johannes Nucius. Epoka, duchowość, życie i twórczość – Johannes Nucius. Epoche, Spiritualität, Leben und Werk*, Opole 2008, s. 305–323.
- POŻNIAK G., *Organy piszczałkowe w Branicach*, w: I. SOLISZ, A. MOLENDĄ (red.), *Opolski informator konserwatorski*, Opole 2012, s. 219–226.
- POŻNIAK G., *Organy w archidiakonacie opolskim w II połowie XVII wieku na podstawie akt wizytacyjnych Jungnitza*, RTSO 22 (2002), s. 293–309.

- POŹNIAK G., *Organy w kościele parafialnym pod wezwaniem św. Mikołaja Biskupa w Dzielowie*, LitS 21 (2015), nr 1 (45), s. 201–212.
- POŹNIAK G., *Organy w kościołach i instytucjach kościelnych na terenie parafii katedralnej w Opolu*, RTSO 26 (2006), s. 151–164.
- POŹNIAK G., *Organy w wybranych kościołach Opola*, RTSO 27 (2007), s. 171–188.
- POŹNIAK G., *Problem rewitalizacji i konserwacji zabytkowych organów w kościele parafialnym pw. Wniebowzięcia NMP w Jaryszowie*, w: J. GEMBAŁSKI (red.), *Organy na Śląsku*, t. V, Katowice 2014, s. 75–89.
- POŹNIAK G., *Reinhold i Max Hundek – działalność organmistrzowska na Śląsku Opolskim*, RTSO 25 (2005), s. 141–149.
- POŹNIAK G., *Wilhelm Osburg (1859–1929) – opinia rzeczoznawcy o organach Paula Berschdorfa w Wierzchu*, w: G. POŹNIAK, P. TARLINSKI (red.), *Śląskie organy IV. Materiały konferencji organoznawczej zorganizowanej przez Katedrę Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz Diecezjalny Instytut Muzyki Kościelnej w dniu 18 marca 2015*, Opole 2015, s. 73–92.
- SCHRÖDER H., *Kościoły ewangelickie ziemi kluczborskiej*, Kluczbork 1997.
- SIKORSKI M., *Nysa. Skarby sztuki i osobliwości*, Opole 1999.
- TRZASKALIK-WYRWA M., *Organy ze Śląska w diecezji siedleckiej i drohiczyńskiej*, w: J. GEMBAŁSKI (red.), *Organy na Śląsku*, t. IV, Katowice 2011, s. 77–92.
- WAWOCZNY G., *Zabytki powiatu raciborskiego*, Racibórz 2007.

Strony internetowe

<http://www.gminapokoj.pl/734/parafia-ewangelicko-augsburska-w-pokoju.html>, 15 IV 2017.

http://www.lasowice.eu/readarticle.php?article_id=15, 14 IV 2017.

http://www.wolczyn.luteranie.pl/?page_id=67, 18 IV 2017.

https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_Chrystusa_Kr%C3%B3la_w_Kluczborku, 18 IV 2017.

https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_ewangelicko-augsburski_%C5%9Bw._%C5%81lukasza_w_Brzegu, 14 IV 2017.

https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_Ewangelicko-Augsburski_%C5%9Bw._Miko%C5%82aja_w_Byczynie, 18 IV 2017.

https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_Ewangelicko-Augsburski_Krzy%C5%BCa_Jezusowego_w_Gorzowie_%C5%9Al%C4%85skim, 18 IV 2017.

https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_Ewangelicko-Augsburski_w_K%C4%99dziejynie-Ko%C5%BAlu, 15 IV 2017.

https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_Ewangelicko-Augsburski_w_Wo%C5%82czynie, 18 IV 2017.

https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_Ewangelicko-Augsburski_w_Wo%C5%82czynie, 18 IV 2017.

SZWEDO P., *Splonął kościół w Nasalach*, http://www.luteranie.pl/archiwum/2010/splonal_kosciol_w_nasalach,3113.html, 7 IV 2017.

Indeks organmistrzów i firm organmistrzowskich

B

Berschdorf 77

C

Cynar Józef 47

E

Engler J.G.B. 77

H

Heinrich Dürschlag 28

J

Jehmlich Orgelbau 55

K

Karl Friedrich Wilhelm Böttcher 41

Klose Sigmund 21

M

Meister Daniel 55, 69

O

Orgelbau Ekkehart Groß 69

P

Puchert Christian Siegmund 55

R

Richard Landau 83

Rieger 32

S

*Sauer (W. Sauer Inh. Dr. Oscar Walcker
Frankfurt a/Oder)* 37, 40, 51, 53

Schlag & Söhne 15, 17, 21, 25, 26, 35, 44,
49, 55, 58, 60, 61, 63, 65, 68, 69,
71, 77

Z

*Zakład Organmistrzowski ARS ORGA-
NUM Adam Olejnik* 69

Spis treści

Wstęp	5
Parafia Brzeg	15
Brzeg, kościół św. Łukasza	15
Karczów, kościół ewangelicki	15
Nysa, kościół ewangelicki Jezusa Chrystusa	19
Parafia Kluczbork	21
Kluczbork, kościół ewangelicko-augsburski Chrystusa Zbawiciela	21
Bąków, kaplica ewangelicka	26
Gorzów Śląski, ewangelicki kościół Krzyża Jezusowego	26
Maciejów, kościół ewangelicki	28
Nasale, kościół ewangelicki	31
Parafia Lasowice Wielkie	35
Lasowice Wielkie, kościół ewangelicki Apostołów Piotra i Pawła	35
Fosowskie, kościół ewangelicki	37
Lasowice Małe, kaplica luterkańska	41
Olesno, kościół Krzyża Chrystusowego	41
Zawadzkie, kościół ewangelicki	44
Parafia Opole	47
Opole, kościół parafii ewangelicko-augsburskiej	47
Gogolin, kościół ewangelicko-augsburski	49
Osiny, kościół Gustawa Adolfa	51
Ozimek, kościół ewangelicko-augsburski	53

Parafia Pokój	55
Pokój, ewangelicki kościół Księżnej Zofii	55
Lubienia, kościół ewangelicki	58
Parafia Wołczyn	61
Wołczyn, kościół ewangelicki	61
Byczyna, kościół ewangelicki pw. św. Mikołaja	64
Gierałcice, kościół ewangelicki św. Michała Archanioła	69
Paruszowice, ewangelicka kaplica cmentarna	72
Parafia Racibórz	73
Racibórz, kościół ewangelicki	73
Parafia Ściborzyce Wielkie	73
Ściborzyce Wielkie, kościół ewangelicki	73
Parafia Zabrze	75
Kędzierzyn-Koźle, kościół ewangelicki	75
Dawny kościół ewangelicki nieużywany do kultu	77
Prószków, dawny kościół ewangelicki – obecnie rodzaj sali koncertowej Domu Kultury w Prószkowie	77
Zakończenie	81
Bibliografia	85
Indeks organmistrzów i firm organmistrzowskich	93

W serii dotychczas ukazały się:

1. Grzegorz Poźniak, *Joseph Habel (1840–1920) – organmistrz z Bliszczyca na Śląsku*, Opole 2016, ss. 130.
2. Grzegorz Poźniak, *Katalog organów w kościołach ewangelickich Opolszczyzny*, Opole 2017, ss. 98.

